תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר מועד

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי פסחים

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי פסחים

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-פסחים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ד 4
הלכה ה 8
פרק ב 10
הלכה א 10
הלכה ב 19
פרק ג 28
הלכה א 28
הלכה ו 29
פרק ד 35
הלכה ח 35
הלכה ט 36
פרק ה 36
הלכה ג 36
הלכה ד 39
פרק ו 41
הלכה א 41
פרק ז 45
הלכה ה 45
הלכה יג 45

פרק א

הלכה ד

ר"י אית לי' עשה ול"ת על אכילתו כו'. בסוגיא זו ניחא מה שכתב הראב"ד ז"ל בפ"ג מה' חו"מ דאולי סובר זה המחבר ז"ל דמשש ומעלה עובר בב"י וב"י ואינו דז' ימים כתיב עכ"ל ז"ל. והסכים הה"מ ז"ל דגם הרמב"ם ז"ל סובר כן עיי"ש ולכאורה קשה דהא בפ' ת"נ בירושלמי מפורש דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת סובר דעובר בב"י ומשש ומעלה עי"ש בפ' ת"נ ה"ד וכבר עמד ע"ז הש"ק ז"ל בצ"ע אבל לפי סוגיא זו שפיר ניחא דדוקא שיטת הירושלמי כן דלמ"ד משש ומעלה ד"ת הכל מתחיל מן שש כדאיתא מפורש הכא. משא"כ שיטת הש"ס דילן אינו כן דהא בדף כ"ח ע"ב יליף ר"י דאוכל חמץ משש ומעלה עובר בל"ת מלא תאכל ע"ח ור"ש פליג ואע"ג דלש"ס דילן לכו"ע משש ומעלה מד"ת וא"כ קשיא האיך פליג ר"ש הא הותקש אכילת חמץ להשבתת שאור וכיון דהשבתת שאור הוא בשש כמו כן הוי אכילת חמץ דהא בש"ס דילן דף ה' מפורש דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ. והק' בתוס' ז"ל דף ה' ע"א ד"ה דהא קושיא זו ומתרצינן דלא איתקש אכילת חמץ להשבתת שאור דמשש ומעלה אלא רק להשבתת שאור דשבעת ימים עכ"ל ז"ל עיי"ש. וכן הוא בש"ס דילן כל הילפותא א"כ מוכח דלש"ס דילן בב"י וב"י ז' ימים כתיב ואינו ענין לי"ד משש ומעלה וכן הילפותא דאיתקש אכילת חמץ להשבתת שאור והשבתת שאור לאכילת חמץ הוא רק על ז' ימים כדאיתא מפורש בגמ'. משא"כ הירושלמי בסוגיא דידן דס"ל דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת עובר על הכל בין על העשה ול"ת דאכילת חמץ ועשה ול"ת דהשבתה משום דההיקש הוא על עיקר דין דהשבתת שאור איתקש לאכילת חמץ ואיתקש כולם להדדי העשה ול"ת שבשניהם הכל הוקשו לזמן אחד ולא על הז' ימים לחוד דהז' ימים איתקש ג"כ לביום הראשון א"כ מבואר מפורש דלהאי מ"ד עובר משש בב"י והא דפליג ר"ש על ר"י באכילת חמץ דאינו עובר משש באכילת חמץ הוא משום דס"ל כר"מ דמשש ולמעלה מדרבנן כדאיתא מפורש בפ' ת"נ אליבא דר"ש דס"ל דמשש ולמעלה אינו עובר גם בב"י משום דס"ל כמ"ד דמשש ולמעלה מדרבנן אבל למ"ד דמשש ומעלה ד"ת. עובר בב"י ג"כ משש ולמעלה והא דפליג ר"ש על ר"י באכילת חמץ משש ולמעלה הוא ג"כ משום דס"ל כר"מ דמשש ולמעלה מדרבנן משא"כ לש"ס דילן דמשש ולמעלן לכו"ע מה"ת א"כ קשה מ"ט פליג ר"ש אר"י באכילת חמץ משש ולמעלה א"כ ע"כ דלא איתקש להדדי שיהא כולן בזמן אחד רק בז' ימים וע"כ העשה דתשביתו הוא בי"ד ואכילת חמץ והל"ת דהשבתת שאור הוא בז' ימים. ודו"ק:

חברייא אמרין חמישית כר"י עי"ז יש לה"ר על הספיקא שנסתפק בצל"ח ז"ל בהא דקי"ל ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו אם בא עכו"ם וזכה בהחמץ אם עבר בב"י או לא אם נימא כיון דסוף סוף אינו ברשותו של אדם רק דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו א"כ מה לי אם זכה בהן או לא. או דילמא אימתי אוקמי' רחמנא ברשותו הנ"מ כשלא נכנס לרשות אחר אבל אם נכנס לרשות אחר אז לא אוקמיה רחמנא ברשותיה וכתב שנסתפק בזה בימי נעוריו ונשא ונתן בזה עם גאון אחד וכתב למסקנא דמסתברא כיון שזכה בה עכו"ם ונכנס לרשות אחר אז לא אוקמיה רחמנא ברשותיה עיי"ש והנה הגאון בעל הצל"ח ז"ל כתב כן מסברא ולפענ"ד נראה להוכיח כן מן הגמרא ועי' בצל"ח ז"ל דנפ"מ בחקירה הזאת לענין הלכה למעשה לענין חמץ שעבר עליו הפסח ומפני יראת האריכות אקצר בזה:

ונלפענ"ד לה"ר לזה דגרסינן במס' פסחים דף כ"ט ע"א א"ר אחא בר יעקב לעולם ר"י הוא ויליף שאור דאכילה משאור דראיה מה שאור דראיה שלך אי את רואה אבל רואה את לגבוה אף שאור דאכילה שלך אי אתה אוכל אבל אוכל את של גבוה וכו' והדר ביה ראב"י מההיא דתניא האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א לא מעל וכו' ראב"י אמר דכו"ע דהגל"מ כממון דמי והכא בפלוגתא דר"י ור"ש קמיפלגי מ"ד מעל כר"ש אבל לא מעל כר"י והא ראב"י הוא דאמר דר"י יליף שאור דאכילה משאור דראי' אלא לאו ש"מ הדר בי' ראב"י מההיא ש"מ ע"כ:

וגרסינן בירושלמי בפ"ק דמס' פסחים חבריא אמרין חמשית כר"י הקדישו הקדש עשאו תרומה אינו תרומה הקדישו מוקדש הקדש דמים עשאו תרומה אינה תרומה שלא נתונה תרומה אלא לאכילה בלבד א"ל ר' יוסי לא מסתברא דלא חילופין הקדישו אינו מוקדש שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. עשאן תרומה הר"ז תרומה טהורה הוא ד"ת את הוא שגזרת עלי' שריפה ע"כ. ולכאורה יש לדקדק בזה הסוגיא במאי פליגי חבריא ור' יוסי ולכאורה י"ל דחבריא ס"ל דפודין את הקדשים להאכילן וכו' ור"י ס"ל דאין פודין ודוחק דהא כבר פליגי בזה תנאי. וגם בסיפא בתרומה במאי פליגי ומה טעם דר"י דמחלק בין תרומה להקדש דתרומה שפיר חל משום דטהורה היא ד"ת את הוא שגזרת עלי' שריפה א"כ גבי הקדש נמי מה"ת מותר לאכלה בשעה חמשית רק מדרבנן אסור. וגם כל עיקר דאין פודין את הקדשים להאכילן כו' הוא רק מדרבנן ובגליון הש"ס נדחק בזה מאד ונלפענ"ד להסביר הסוגיא הזה כעין חומר ורישא דירושלמי הנ"ל צריכין אנחנו לענינו ואגב אבאר בע"ה גם הסיפא דתרומה. ולכאורה יש לדייק לשון הגמ' וטהורה

היא ד"ת את היא שגזרת עלי' שריפה תיבות הללו אין להם ביאור והכי איבעיא לן למתני מותר הוא ד"ת את הוא שגזרת עלי' שריפה ותיבת טהור הוא אין לו פירוש הכא:
גם קשה מאד לנגד סוגית הבבלי דף ל"ג במס' פסחים דגרסינן שם א"ר נב"י תתן לו ולא לאורו מתיב ר"ה בר"י אין תורמין מן הטהור לטמאה ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה ה"נ נימא לו ולא לאורו שאני התם דהיתה לו שעת הכושר ודלא היתה לו שעת הכושר ה"ד כגון דאחמוץ במחובר אבל אם אחמוץ בתלוש ה"נ דקדוש א"ל אין בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא וכו' ע"כ הרי דע"כ דאינו קדוש רק בדלא היתה לו שעת הכושר אבל אם היתה לו שעת הכושר ה"נ דקדוש אע"ג דאינו ראוי לאכילה אלא לשריפה דלא גרע מתרומה טמאה וא"כ קשה הכא על חבריא דאמרי לא נתנה תרומה אלא לאכילה בלבד מ"ש מתרם מן הטמאה וכו' והדוחק מובן מאליו לאוקים ה"נ בדאחמיץ במחובר וראיתי במה"פ ז"ל שעמד בזה ויגע בזה ונראה לפענ"ד לבאר הירושלמי בע"ה על דרך האמת בע"ה בין ברישא בין בסיפא דברישא אזלי חבריא ור"י לטעם דגרסינן בירושלמי בפ' כל שעה ר' יוסי בעי הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה מהו כלומר במזיד דבשוגג בעינן שו"פ כדאיתא במתניתין במס' ב"מ דף נ"ה גבי חמש פרוטות הנהנה מן ההקדש שו"פ מעל אבל לר' יוסי מיבעיא ליה במזיד אם בעינן דוקא שו"פ או לא נשמעינה מן הדא ואת אשר חטא מן הקודש ישלם לרבות פחות משו"פ אית תניי תנא למעט פחות מש"פ מ"ד לרבות פמשו"פ לתשלומין ומ"ד למעט פחות משו"פ לקרבן.
ובעי בירושלמי כמה דתימר פחות משו"פ מזיד אע"פ שאינו משלם חומש ואשם ישלם ואמר אוף הכא כן ישלם לשבט פי' לענין תרומה אם אכל פחות משו"פ תרומה במזיד אם משלם לשבט אמרין חבריא קומי ר' יוסי והתנינן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מן התשלומין ומדמי העצים א"ל תמן אינו ראוי להשלים עליו ברם הכא ראוי הוא להשלים עליו ע"כ ומבואר פלוגתתן בפשיטות דחבריא ס"ל כיון דבאוכל חמץ של תרומה במזיד פטור א"כ ה"ה נמי בפחות משו"פ דמ"ש איסור הנאה מפחות שו"פ וכיון דחזינן דבאיסור הנאה פטור כמו כן פטור נמי בפחות משו"פ דאי ס"ד דחייב בפחות משו"פ הו"ל להיות חייב באיסור הנאה. וע"כ מוכח דבתרומה לא נתחייב בפחות משו"פ לתשלומין דאי ס"ד נתרבה פחות משו"פ הו"ל להיות חייב באיסור הנאה. משמע מזה דאוכל חמץ של הקדש חייב כמו בפחות משו"פ. וקמהדר להו ר' יוסי דלא דמי איסור הנאה לפחות משו"פ דפמשו"פ חייב דראוי הוא להשלים עליו ברם איסור הנאה אינו ראוי להשלים. ונמצא לפ"ז דפליגי חבריא ור' יוסי בזה אם איסור הנאה דמי לפחות משו"פ או לא דלחבריא שו"פ ואיסור הנאה שוים ולר"י לא

דמי ואיתא בתוס' ז"ל במס' גיטין דף י"ב ע"ב דהקדש חל על פמשו"פ ומביאין ראיה לזה דאל"כ נחשבה בהדי חמש פרוטות עיי"ש ונמצא דלחבריא חל הקדש על איסור הנאה דאל"כ לא תחול אפחות משו"פ. והא דבעלמא לא מצי להקדיש איסור הנאה הוא משום דלאו שלו ולאו ברשותו קאי לאקדישו אבל הכא בשעה חמשית לר"י דשלו הוא רק דאין פודין הקדשים להאכילן וכו' ולגבי הקדש הוא אסור בהנאה שפיר חל ההקדש דלא גרע מפחות שו"פ אבל לר"י דפחות משו"פ לא דמי לאיסור הנאה נמצא דלדידיה על פחות משו"פ חל ההקדש משא"כ באיסורי הנאה להקדש וע"כ ס"ל שפיר כיון דאין פודין הקדשים וכו' לא חל ההקדש וזהו פלוגתתן ברישא:

ואגב נבאר בע"ה הענין של הסיפא דפליגי בתרומה והוא דבתרומה יש ב' ענינים דחל עלה קריאת שם דתרומה. א'. איסור אכילה לזרים. ב'. מעלת התרומה של משמרת תרומות לפיכך ס"ל לחבריא דאם עשאן תרומה אינה תרומה דמאי מעלה עלתה בהם בקריאת שם תרומה אם איסור לזרים בלא"ה אסורה בשעה חמשית לר"י משום איסור חמץ ואי משום מעלה של משמרת תרומות של טהרת תרומה ובמעלה של היסח הדעת ז"א דקי"ל בתרומה שעומדת לשריפה והולכת לאיבוד אין בה מעלה דהיסח הדעת ומותר לטמאותה וא"כ ה"נ כיון דעומדת לשריפה שוב אין מוזהר עלי' במשמרת תרומות ולא דמי להא דאם תרם מטמאה לטהורה דשאני התם דהתם חל עלה שם תרומה לענין איסור אכילה לזרים דבשעה שהיתה חולין טמאין מותרת לזרים משא"כ בשחל עלה שם תרומה טמאה אסורה באכילה לזרים משא"כ הכא דלא לענין איסור אכילה לזרים ולא לענין היסח הדעת של משמרת תרומות כיון דאזיל לאיבוד ועומדת לשריפה מותר לטמאותה בידים. ע"ז קמהדר להו ר' יוסי דטהורה היא ד"ת את הוא שגזרת עלי' שריפה ע"כ הוא ממש כמו דגרסינן במס' תרומות בירושלמי פ"ז ובסוף פ"ק במס' פסחים והתנינן מודין ר"א ור"י ששריפת זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ושרפו שתיהן כאחת. ומשני תרומה טהורה היא ד"ת את הוא שגזרת עלי' שריפה והוא אות באות כמו שגרסינן כאן ופי' פשוט שם דאימתי מותר לטמאות התרומה דהולכת לאיבוד ועומדת לשריפה דוקא בעומדת לשריפה מדאורייתא אבל בשעה ששית דמדאורייתא טהורה היא רק מדרבנן עומדת לשריפה אסור לטמאותה וכיון דאסור לטמאותה א"כ חל עלה שם תרומה דאסור לטמאותה. והוא נכון בע"ה:

ועכשיו דמסקינן דלחבריא שפיר חל ההקדש על איסור הנאה להקדש כיון דלהדיוט מותר ושלו הוא וברשותי' הוא לא איכפת לן על מה שההקדש אסור בהנאה דאין פודין וכו' א"כ קשה מאד דמנין מוכיח דראב"י הדר ביה דילמא לא הדר ביה וילפינן שאור

דאכילה משאור דראיה אך נחזי אנן בשאור דראיה דאימתי מותר בראיה לגבוה ושל נכרים דוקא דהיה של נכרים קודם זמן איסור אבל אם זכה הנכרי בפסח לאחר זמן איסורו אם נימא דעובר בב"י מכאן ולהבא כמו שנסתפק בצל"ח ז"ל א"כ כמו כן באיסור אכילה אימתי מותר באכילה של נכרים דוקא דהיתה של נכרים קודם זמן איסורו משא"כ בנעשית של נכרים בתוך הפסח אסורה באכילה א"כ משכחת לה שפיר הך דהאוכל חמץ של הקדש במועד דלר"י לא מעלו ואין להקשות הא אפילו לר"י מותרת באכילה אף לישראל דשלך אי אתה אוכל אבל אתה אוכל של הקדש של גבוה ז"א דהא גרסינן במס' זבחים דף מ"ה דבקדשי ב"ה מועלין על קדשי עכו"ם וא"כ משכחת לן דעכו"ם זכה מישראל החמץ תוך הפסח ואקדשה דהא סתמא קתני האוכל חמץ של הקדש ואינו מבואר מי הקדיש ושפיר יש לקיים דהעכו"ם הקדיש דלעכו"ם החמץ שלו ובידו לאקדשה דברשותיה קאי כדחבריא ואפילו דאין פודין הקדשים להאכילן וכו' מ"מ לא גרע משעה חמשית לר"י אליבא דחבריא דחל ההקדש ושייך ביה מעילה ולר"ש מועלין. ולר"י לא מועלין ואי דלישראל ג"כ מותר דיליף שאור דאכילה משאור דראיה ז"א דאימתי מותר הנ"מ דאקדשה או היה דנכרי קודם הפסח אבל אם בתוך הפסח נעשית הקדש עובר בב"י ואסור באכילה אימא ס"ל לראב"י כחבריא ומנ"ל דהדר ביה אלא ש"מ דאם זכה העכו"ם בתוך הפסח שוב אינו עובר בב"י מכאן ולהבא וכמו כן למאן דיליף שאור דאכילה משאור דראיה מותר באכילה ומוכרח הוא הלכה זו מסוגיא הזאת ודו"ק:

הלכה ה

ר"ח אמר פסולות היו כו' ואי אפשר שלא ישפוך דמה של אחד מהן עי' בתוס' ז"ל במכילתין דף י"ג ע"ב ד"ה אלא דזהו האוקימתא דש"ס דילן דלא נשחט עליהן הזבח דמיירי בי"ג והוא האוקימתא דר"ח בש"ס דילן דמתוך שהיו מרובות נפסלות בלינה אך לא ניתא ליה למימר דלא היו אפשר לאכלן דזה דחוק דאיך יתכן דמפני ריבוי שלהן לא ימצא אוכלין הלא מותרין לזרים עכ"ל ז"ל. ע"כ מפרש דהיה פסול אחר שנשפך הדם עיי"ש ולכאורה צ"ב מדוע לא נחית הירושלמי בזה דפריך בבבלי שם כמאן כרבי דאמר ב' דברים המתירים מעלין זה בל"ז ומסיק דלר"א בר"ש מיירי שנתקבל הדם בכוס עיי"ש ואילו בירושלמי לא נחית לזה הא כיון דמיירי בי"ג דזה לא יתכן שלא ימצא להן אוכלין כדאיתא בתוס' ז"ל הנ"ל א"כ קשה דיפרקינהו ויפקיעו לחולין ולא שייך הא דחוליא קומי לא ואכל כיון דהוי עדיין בי"ג כנ"ל ונלפענ"ד דשפיר נכון דהנה התוס' ז"ל הקשו שם דהאיך יפדה דמה יעשה בדמים הא כיון דהלחם אינו ראוי בלא זבח זה כמו כן הדמים ג"כ אינו ראוי בלא זבח זה ומתרצין שם ב' תירוצים תירוץ אחד דמהני הפדיון דהדמים

יהיה דמי לחם שמא ימצא הזבח. תירוץ ב' דאפילו דהדמים יהיה אסורין להקדש מ"מ מהני הפדיון דיפדה בשו"פ כדי לחלל האיסור כיון דאין הפסד להקדש כדמוכח במס' ערכין דף כ"ט ע"א עיי"ש. וכבר כתב הצל"ח ז"ל דתירוץ הראשון אינו מספיק לבתר דאוקמי' שנשפך הדם דא"כ אי אפשר שוב למיפרקי' דהא אז יהיה הדמים אסורין ע"כ לאוקימתא זו צריך לומר תירוץ הב'. והנה ראיות התוס' ז"ל בתירוצם השני דאע"פ דהדמים אסורין להקדש מ"מ פודה לחלל האיסור בשו"פ כיון דאין פסידא להקדש. כדמוכח כן גמ' מפורשת בש"ס דילן בההיא דערכין דף כ"ט הנ"ל דגרסינן שם ההוא גברא דאחרימינהו לנכסי בפומבדיתא אתא לקמי' דר"י א"ל שקיל ד' זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בנהרא ולשתרי לך כו' כמאן כשמואל דאמר הקדש שחיללו על שו"פ מחולל כו' הנ"מ בזמן שבהמ"ק דאיכא פסידא להקדש אבל בזה"ז אפילו לכתחלה וכדפירש"י ז"ל כיון דליכא פסידא להקדש אלא איסורא דרבעי עלייהו אפילו לכתחלה עיי"ש הרי מפורש דכיון דליכא פסידא דהקדש מחלל לכתחלה. אע"פ שהדמים אינן ראויין להקדש מ"מ מחלל האיסור אבל שיטת הירושלמי אינו כן דגרסינן בירושלמי במס' פיאה פ' ה' ובמס' פסחים פ"ד ה"ט הנוטע כרם להקדש חייב בשביעית ומסיק שם מגזה"כ דקדושת שביעית חל על ההקדש וע"ז פריך ר"ח ב"א קומי ר"מ האיך יתנהג בשביעית הזה דאם יהיה הפקר כשארי שביעית וזכה אחר ויאכלנו בלא פדיון אי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון]ר"ל מדר"א שלא יהא נראה הקדש יוצא בלא פדיון וכן פי' הנ"י ז"ל וכן הוא האמת[ולפדותו אין אתה יכול שלא יהא כלוקח לו קורדם מדמי שביעית ר"ל דדמי שביעית לא נתנו אלא לאכילה והא הקדש אי אפשר לו לאכל אלא ליקח קרדום לבד"ה א"כ מה יעשה הקדש בהדמים]ומשני שם דיעשה בדרך חלול עיי"ש[ולכאורה קשה דכיון דל"ל פסידא להקדש דהא אפילו לא יפדה שום אדם ג"כ אין שום הנאה להקדש בשביעית דהא שביעית לא נתנה אלא לאכילה בלבד]ולא למנסך היין ע"ג המזבח כדפריך נמצא כלוקח לו קרדום מדמי שביעית[אם כן שפיר מחלל האחר ההקדש על שוה פרוטה אף על פי דההקדש לא יעשה כלום בהדמים ואם כן מאי פריך הגמ' אלמא מפורש דשיטת הירושלמי כיון דההקדש לא יעשה כלום בהדמים אי אפשר לפדותו על כן שפיר כיון שנשפך הדם שוב אי אפשר לפדותו אפילו לרבי אליעזר ברבי שמעון ועל כן א"צ לאוקמי' שנתקבל הדם בכוס. ודו"ק:

פרק ב

הלכה א

מכיון שפיררו בטל וכו' אפילו לבהמת הפקר וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל עי' בשו"ע או"ח סי' תמ"ח וראיתי מקשים על פירש"י ז"ל במכילתין דף ה' ע"ב ש"מ אין ב"ח אלא שריפה פירש"י ז"ל דאי השבתתו בכל דבר ס"ל לאוקמי' ביו"ט ויבערנו ע"י דבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים עכ"ל ז"ל וקשה האיך רשאי להאכילו לכלבים. וזהו קושיא עצומה. ולכאורה קשה עוד דמי הכריחו לרש"י ז"ל לפרש כן ולמה לא פירש כלשון המשנה בחכמים דפליגי על ר"י גרסינן וחכ"א מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ויפרש רש"י ז"ל דאי השבתתו בכ"ד ה"ל לאוקמיה ביו"ט ויבערנו ע"י דבר אחר דיפרר וזורה לרוח ומטיל לים ולמה תפס הביעור דיאכילנו לכלבים. וגם למה שינה מלשון המשנה גבי מטיל לים דבמשנה גרסינן מטיל לים ורש"י ז"ל כתב וישליכנו לים. ונראה לפענ"ד ע"פ הירושלמי הזה לתרוצי זאת בע"ה. דהנה המג"א ז"ל פסק בסי' תמ"ח דמותר להשליך ככרות שלימות בבהכ"ס בער"פ לאחר חצות ומביא ראיה דהאיך יטיל לים הא הדגים יאכלהו א"ו דלא אסור אלא כשמאכיל לבהמת הפקר דחשוב קצת הנאה כשמשליך לפני' אבל כשאינו משליך לפני' מותר א"כ ה"נ משליך לבהכ"ס אע"פ שאח"כ יטלנו חזירים. וכ"כ בסי' תמ"ח. ולפענ"ד נראה דאינו כן וכן איתא בירושלמי דסוגיא דידן דאינו מותר להשליך לבהמת הפקר אלא במפרר כיון שפיררו בטל אבל בלא פירור וככרות שלימות אסור להשליך ודלא כדס"ל לר' ירמיה ככרות וכ"כ בהדיא בהגהת אשר"י ז"ל בפ' כ"ש בשם הריב"ק ז"ל. דאסור להשליך לבהמת הפקר חמץ והא דתנן במתניתין ומטיל לים היינו משום דנימוס במים קודם שיבוא לידי איסור עיי"ש והוא כסוגית הירושלמי דידן דוקא כשפיררו בטל אז מותר אבל בלא פיררו אסור להשליך אפילו אין הבהמה לפניו:

ועי"ז נבין סוגית הש"ס בדף כ"ח במכילתין איבעיא להו מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים או דילמא מפרר וזורה לרוח ומטיל לים בעיניה]ופירש"י ז"ל או דילמא לרוח הוא דבעי פירור שמא יזרקנו שלם וימצאנו אחר ויאכלנו אבל לים מטיל בעיניה דממאיס ונימוק מאליו עכ"ל ז"ל[ותנן נמי גבי עכו"ם כה"ג משחק וזורה לרוח כו' ואיבעיא להו כו' כו' אמר רבה מסתברא עכו"ם דלים המלח קאזיל לא בעי שחיקה חמץ דלשאר נהרות קאזיל בעי פירור]פירש"י ז"ל ים המלח אין ספינה עוברת בו. ובחמץ דלשאר נהרות קאזיל בעי פירור שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו עכ"ל ז"ל[כו' תניא כותיה דרבה תניא כותיה דרב יוסף כו' פירור לרב יוסף לא קשיא הא בחיטי הא בנהמא ע"כ

הסוגיא שם. והקשה בס' מקור חיים דהאיך חיישינן שמא תפגע ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו היכי שייך למיחש לתקלה דמי יטול ככר מן המים בפסח ויאכלנו עיי"ש דחיישינן לתקלה אחר הפסח דלא ידע דהוי חמץ שעבר עליו הפסח וידמה שהושלך אחר הפסח לתוך המים עיי"ש דעמל מאד לפרש האי סוגיא עיי"ש ולדידי קשה הא מוכח ממס' ע"ז דף "ג ע"ב דאפילו דיפרר לרוח חיישינן ג"כ לתקלה שמא יבוא אדם וילקטן א"כ מאי מהני לפררם לרוח הא סוף סוף איכא תקלה ע"כ נראה לפענ"ד דכשנדקדק דברי רש"י ז"ל מדוע בהאי בעיא פירש"י ז"ל דבעי פירור שמא יזרקנו שלם וימצאנו אחר ויאכלנו עכ"ל ז"ל ולא מסיק ולאו אדעתייהו ובהפשיטות דרבה דמחלק בין ים המלח לשאר נהרות פירש"י ז"ל דבשאר נהרות בעי פירור שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו עכ"ל האי תיבה דלאו אדעתייהו הו"ל לרש"י ז"ל לפרש בתחלת הסוגיא בהאיבעיא ע"כ נלפענ"ד דבאמת דבחמץ לא חיישינן לתקלה דאיזה ישראל יוציא מן המים ויאכל בפסח כקושית המק"ח ז"ל הנ"ל אלא דבחמץ לאו משום דחיישינן לתקלה ז"א אלא אפילו בלא תקלה לישראל נמי אסור דשמא יזרקנו שלם וימצאנו אחר ויאכלנו והאי אחר אפילו עכו"ם דהא אסור להאכילו לבהמת הפקר אפילו אין הבהמה לפניו. ע"כ לא פירש"י ז"ל גבי חמץ שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו דז"א דהא בחמץ חיישינן משום שמא ימצאנו אחר הוא נכרי ויאכלנו משא"כ בהפשיטות דרבה דמשוה עכו"ם וחמץ להדדי רק דמחלק בין ים המלח לשאר נהרות. וקאמר עכו"ם דלים המלח קאזלי לא בעי שחיקה וה"ה פירור בחמץ חמץ דלשאר נהרות קאזלי בעי פירור וה"ה שחיקה בעכו"ם. וכיון דהשתא קאי על תרווייהו על עכו"ם ועל חמץ]וכדאיתא בתוס' ז"ל[ע"כ פירש"י ז"ל בעי פירור]ר"ל וה"ה שחיקה[שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו ר"ל דהא לא יעלה על דעתי' דכסף או זהב ההוא הוא מן העכו"ם ומזה שייך לאו אדעתייהו וכיון דלהמסקנא גם לרב יוסף בעי פירור גבי חמץ קשה בחיטים וכל חמץ קשה וקי"ל דזורה לרוח אסור ביו"ט דהוי תולדה דזורה כדאיתא בירושלמי בפ' כ"ג וכ"כ המג"א ז"ל באו"ח סי' תמ"ו וכן כתב הג' רע"א ז"ל והק' על בעה"מ ז"ל וכ"כ כמה אחרונים ז"ל א"כ אסור לזורה לרוח ביו"ט. והנה בענין אם מותר לפרר לחם לתרנגולים בשבת דעת הפוסקים ז"ל דמותר דאין טחינה אחר טחינה ועי' בב"י ז"ל באו"ח דלדעת רש"י ז"ל אסור ועי' בשלטי הגבורים ז"ל במס' שבת פ' כ"ג דדעת הרשב"א ז"ל והר"א מזרחי ז"ל בדעת רש"י ז"ל דאסור וא"כ קשה היכי קאמר רבא דש"מ דאין ביעור חמץ אלא שריפה דאי השבתתו בכ"ד ס"ל היה יכול לקיים התשביתו ביו"ט וקשה הא איזה תשביתו יקיים הא זורה לרוח אסור ביו"ט ואלא רק להטיל לים הא בחמץ קשה ע"כ

דבעי פירור לכו"ע וביו"ט הא אסור פירור אלא ע"כ דמוכרח לומר דרבא ס"ל דיכול להשליך לים ר"ל בעיניה כמי שהוא וס"ל כר' ירמיה דמותר אפילו ככרות אפילו בשלא פיררו ובטל וכיון דמותר להשליך ככרות שלימות לים א"כ מותר גם להאכילו לבהמת הפקר ע"כ פירש"י ז"ל במקום הזה אליבא דרבא דמכריח דאין ב"ח אלא שריפה דע"כ אי תשביתו בכ"ד ס"ל לאוקמיה ביו"ט ויבערנו ע"י דבר אחר ואיזה דבר אחר מותר ביו"ט ע"ז מסיק דע"כ יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים ר"ל בעיניה ככרות שלימין ומכריח רש"י ז"ל בשיטת רבא כן. ודוק:

תני עד שלא הגיע זמן ביעורו את מבערו בכל דבר. משהגיע זמן ביעורו את מבערו בשריפה ואתיא כר' יהודא ע"כ ומובא בתוס' ז"ל במס' פסחים דף י"ב ע"ב ד"ה אימת שמביא ר"ת ז"ל ראיה לפירושו דרש"י ז"ל פירש אר"י אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ה"פ שלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכל דבר ע"כ. ע"ז הקשה ר"ת ז"ל דשעת ביעורו דמתניתין היינו בשש ועוד דמנותר יליף ר"י דחמץ בשריפה ונותר אחר איסורו טעון שריפה וכמו כן חמץ. ומפר"ת דשלא בשעת ביעורו היינו אחר שש שרוב העולם מבערין בשש כתיקון חכמים וטעמא משום דיליף מנותר והיינו לאחר איסורו אבל בשעת ביעורו דהיינו בשש כיון שאין מצוה לבערו אלא מדרבנן השבתתו בכל דבר וכן איתא בירושלמי פ' כ"ש עכ"ל ז"ל והיינו ירושלמי הזה ולכאורה מוכח בפירוש בירושלמי כשיטת ר"ת ז"ל ופליאה גדולה על שיטת רש"י ז"ל ונראה לפענ"ד בע"ה לתרץ שיטת רש"י ז"ל ע"פ שיטת הש"ס דילן ולא יקשה משיטת הירושלמי הנזכר דשיטת הש"ס דילן ושיטת הירושלמי אזלי לטעמי' ולשון הברייתא המובא בבבלי ולשון הברייתא המובא בירושלמי ב' ענינים הן. ונראה לפע"ד בע"ה ית"ש לפרש פירש"י ז"ל הנ"ל:

ועפ"ז יתבאר כל הסוגיא בע"ה והנה לכאורה קשה על פירש"י ז"ל דלר"י בתחלת ששית מבערו בשריפה ובשביעית מבערו בכל דבר אם כן קשה מאד מאוד להבין כל עיקר הפלוגתא שבין ר"י וחכמים בביעור חמץ דר"י יליף ק"ו ומה מצינו מנותר משמע דמדאורייתא בשריפה ואם כל עיקר דינו בשריפה הוא רק על שעה ששית שהוא מדרבנן כל עיקר הביעור ואם כן היכי שייך למילף דמדאורייתא על ביעור דרבנן במה יתבער. וזה חמור מאוד אך רש"י ז"ל מפרש בדף כ"ז ע"ב גבי כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל א"ד לא מצא עצים לשורפו ישב ובטל. והתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם וגו' פירש"י ז"ל ואע"ג דר"י מודה בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר מיהו גבי פלוגתי'

מיהו קולא הוא ביוצא לשיירא דאמרינן זקוק לבער וכשאין לו עצים יהא ישב ובטל ולא יבערנו עכ"ל ז"ל ונמצא לפי זה דשייך פלוגתא דר"י ורבנן בשלא בשעת ביעורו דאורייתא במפרש ויוצא לשיירא דהוי שלא בשעת ביעורו והוא מדאורייתא ומצאתי בפנ"י ז"ל שכתב שם בהדיא כן ומסיים שם וז"ל מ"ה הוצרך לפרש דאיירי ביוצא לשיירא דהוי זמן ביעור מדאורייתא ואפ"ה לענין עיקר דינא הוי כשלא בשעת ביעורו כנ"ל בכוונת רש"י ז"ל עיין שם:

ולא זכיתי להבין לירד לעומקו דמאי נפ"מ במפרש ויוצא לשיירא כיון דעיקר נפ"מ בין שלא בשעת ביעורו לשעת ביעורו דשלא בשעת ביעורו הוי בשריפה ובשעת ביעורו בכל דבר הוא לפרש"י ז"ל דשלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכל דבר אם כן כיון דזהו עיקר הנפ"מ בין שלא ש"ב לשעת ביעורו דשלא בש"ב הוא מדרבנן וש"ב הוא מן התורה אם כן במפרש ויוצא לשיירא כיון דהיא מן התורה כשעת ביעורו דמי. ועוד קשה לי להבין דאיזה סברא שיהא דרבנן חמור מדאורייתא דזמן ביעור שהוא מדרבנן הוא דווקא בשריפה וזמן השבתה מדאורייתא הוא בכל דבר. וע"כ נלפענ"ד שיש נפ"מ גדולה בלשונות הברייתות דלשון הברייתא המובא בבבלי גרסינן אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו וכו'. ובלשון הברייתא שבירושלמי גרסינן עד שלא הגיע זמן ביעורו את מבערו בכל דבר משהגיע זמן ביעורו את מבערו בשריפה ולא גרסינן כלשון הברייתא בבבלי דשלא בשעת ביעורו את מבערו בכ"ד ובש"ב את מבערו בשריפה ע"כ נראה לפענ"ד דסוגיות התלמודים נחלקו בזה בבבלי וירושלמי ונפ"מ גדולה בין בבלי וירושלמי. דהנה המג"א ז"ל באו"ח סי' תמ"ג כתב דלכ"ע ב"י וב"י אינו עובר עד הלילה וכן כתב הה"מ ז"ל בפ"ג מה"ח. והנוי"ב ז"ל באו"ח סי' כ' כתב שרוב פוסקים ראשונים ז"ל והאחרונים ז"ל וכמעט בכל אחרונים ז"ל אחזו שעד אין שום ספק בדבר עד שלפי המפורסם בדברי הפוסקים ז"ל אין שום פוסק חולק בדבר ופשיט אצלה שגם הרמב"ם ז"ל סובר כן עכ"ל ואך הנוי"ב ז"ל מחדש לא כדבריהם ז"ל וסובר דמשש ומעלה עובר בב"י:

והבאר היטב ז"ל כתב שדעת רש"י ז"ל בפ' המניח דף כ"ט שעובר משש ולמעלה בב"י ונראה לפענ"ד דאדרבה שיטת רש"י ז"ל אינו כן וגם מוכרח משיטת הש"ס דילן לפירש"י ז"ל דאינו עובר בב"י עד הלילה דהרי רש"י ז"ל פי' במתניתין בפ' תמיד נשחט דף ס"ג השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת פירש"י ז"ל דלא תשחט וגו' ובסיפא גבי ר"י אומר אף התמיד בי"ד לא פירש כלום ובסיפא גבי ר"ש במועד שלא לשמו חייב פירש"י

ז"ל דלהכי קאי והוי שחיטה ראויה וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא ואיכא נמי מלקות דשחיטה עכ"ל ז"ל הרי לפנינו מפורש דליכא הלאו דב"י וב"י רק במועד ולא בי"ד דהא בי"ד לא פירש"י ז"ל דחייב משום לא תשחט בהדדי לאו דב"י וזה ראיה עצומה]ומה שפירש"י ז"ל דחייב משום לא תשחט בהדי לאו דב"י ואיכא נמי מלקות דשחיטה נראה לענ"ד כונתו ז"ל דלכאורה יש לומר דהשוחט על החמץ דעובר בלא תעשה משום דאסור להשהות החמץ בעת השחיטה ונמצא דעובר בלא תעשה משום דלא נתבער החמץ בשעת שחיטה אם כן הוא לתא דב"י וב"י ושם אחד הוא אם כן היכי שייך למימר דעובר על לא תעשה הא איזה לא תעשה נתוסף לו דהא בלא"ה אף בלא שחיטה נמי אסור להשהות חמץ דהא לשחוט במועד מותר ואין כל האיסור רק משום שלא נתבער החמץ בשעת שחיטה ואינו חייב משום מעשה השחיטה אם כן קשה דמאי נתוסף השתא לא תעשה גבי' דהא אף בלא שחיטה נמי עובר על שהית החמץ ע"כ פירש"י ז"ל דז"א דאינו חייב משום שמשהו החמץ ז"א אלא דמחייב משום מעשה השחיטה גופי' ולא משום שהיית החמץ והראיה דבשהיית החמץ אינו לוקה כדקי"ל משום דהוי לאו שאין בו מעשה ואילו בשוחט על החמץ לוקה אם כן עיקר החיוב הוא משום מעשה השחיטה וע"כ פירש"י ז"ל דחייב משום לא תשחט בהדי לאו דב"י וב"י ואיכא נמי מלקות דשחיטה. וזה נראה לפענ"ד ברור בפירש"י ז"ל בע"ה[ולא הקשה כן על ארבעה עשר משום דע"כ אינו עובר בב"י ועוד ראיה מסוגיא מפורשת ע"פ שיטת רש"י ז"ל דע"כ אינו עובר בב"י עד הלילה דגרסינן בדף יב ע"ב יהבו ליה רבנן שעה אחת ללקוט עצים מיתיבי' אר"י אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר פירש"י ז"ל דבשבע השבתתו בכל דבר וטורח זה למה ימתין עד שבע ויבער בכ"ד ואי ס"ד דמשש ולמעלה עובר בב"י א"כ ע"כ צריך לבער בשש ולא בשבע כדי שלא יעבור בב"י וב"י כמו בנותר דמוזהר ולא תותירו עד הבקר והנותר טעון שריפה הרי ע"כ מוזהר לאכול אותו שלא יעבור בבל תותיר ואם נשאר בבוקר רגע אחד עובר בב"ת]ולאו דב"י אינו ניתק לעשה דתשביתו לשיטת רש"י ז"ל כמו שהוכיח השג"א ז"ל מפירש"י ז"ל לעיל דף ו' ע"ב שמא ימצא גלוסקא יפה וחס עלה לשורפה פי' השג"א ז"ל בסי' פ' דאע"ג דלאו ברשעי עסקינן ובודאי דעתו לשורפו אך מכיון שחס עלה לשורפו משעת מציאה עד שעת שריפה עובר בב"י כן נראה לי ברור בכונתו ז"ל עכ"ל השג"א ז"ל[וה"נ ע"כ מוכרח לשרוף בשש כדי שלא יבוא לידי ב"י וב"י אלא ע"כ דב"י אינו עובר עד הלילה ע"כ פריך שפיר למה הפסידוהו חכמים שלא יאכל כל חמש כדי שילקוט עצים ולמה נפסיד אוכלין ימתין עד שבע ויבערנו בכ"ד דהא כל עיקר דתיקנו חכמים

לשרוף בתחלת שש היא עצה טובה כיון דסוף סוף אסור לאכול ולא איכפית לי' במה שמבער בשש ע"כ פריך כיון דאתא לידי פסידא בשעה חמשית שאסור לו לאכול בשביל זה אם כן קשה למה לי כל הטורח יבער בשביעי בכ"ד וכן פי' הצל"ח ז"ל אבל אי היה עובר בב"י בשביעית אם כן ע"כ צריך לבער בששית מן התורה ואם כן הרי ראיה גמורה דלפירש"י ז"ל מוכרח מסוגיות הש"ס דע"כ אינו עובר בב"י עד הלילה]בשלמא לפי' התוס' ז"ל ליכא ראי' הנ"ל דהא לפירושם פריך דיבער בשש בכ"ד אבל לפירש"י ז"ל ראיה מוכרחת היא[ומה שפירש"י ז"ל בפ' המניח דף כט ע"ב גבי הא דאמר ר"א ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הם ברשותו וז"ל משש שעות ומעלה אין החמץ ברשותו דכל היכי דאיתא אסור בהנאה ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לעבור עליו בב"י וב"י עכ"ל ז"ל לאו למימרא דעובר בב"י משש ומעלה ז"א כדאמרן רק כונת רש"י ז"ל דע"כ לא נפיק מרשותיה משש ומעלה לענין שיעבור בלילה בב"י דאי נפיק מרשותיה משש ומעלה האיך יעבור בלילה בב"י כיון דיצא מרשותו קודם שהגיע האיסור דב"י ואם כן האיך עובר בב"י על חמץ שאינו שלו אלא ע"כ דלא נפיק מרשותו משש ומעלה דאי נפיק מרשותיה משש ומעלה אם כן הגע עצמך אם הפקיר החמץ קודם הלילה אם היה מועיל ההפקר לאחר שש בודאי פשיטא דלא עבר ב"י בכניסת הלילה כיון דנפיק מרשותו קודם שהגיע הלאו דב"י א"כ ע"כ דלא נפיק מרשותיה לאחר שש לענין שיעבור בלילה בב"י וז"ב]ועיי' בירושלמי פ' כ"ש הפקיר חמצו בי"ג בגליון הש"ס שם ותמצא כדברי[:

וכיון דזכינו בע"ה לזה ירווח לן שמעתתא בע"ה דהנה לשיטת הבבלי מוכח לפירש"י ז"ל דב"י אינו אלא בלילה כדהוכחנו מפירכא דרבינא דפריך ימתין עד שבע כנ"ל אבל שיטת הירושלמי מפורש דב"י עובר משש ומעלה דכן מפורש בפ' תמיד נשחט גבי הא דר"ש דס"ל דבמועד חייב ובי"ד פטור מה ראית לרבות בחולו של מועד ולהוציאן מי"ד אחר שריבה הכתוב ומיעט אמרת מרבה אני בחוש"מ שישנו בב"י ומוציאין מי"ד שאינו בב"י. ואתיא כר"מ דר"מ אמר משש שעות ולמעלן מדבריהן ע"כ הרי מפורש דלר"י דס"ל בפ"ק דמשש ולמעלה מד"ת הרי מוזהר גם כן בב"י משש ולמעלן. אם כן מפורש בירושלמי דמשש שעות ולמעלן עובר בב"י אליבא דר"י. ועיין בתוס' הרי"ד בפרק קמא הלכה ד' ד"ה ר' יהודה אית ליה דמבואר בהכרח גמור דלשיטת הש"ס דילן לא תלי הב"י בזמן אחד דהתשביתו משא"כ לשיטת הירושלמי עיין שם:

ולפ"ז שפיר ניחא דשני התלמודים מביאין ברייתות אחרות ונפ"מ גדולה ביניהם]ומצוי כזה כמה פעמים[דלכאורה הדבר פשוט הא דיליף ר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה

מק"ו או במה מצינו מנותר שהוא בבל תותירו כמו חמץ וגם ק"ו דבל תותירו דנותר קיל מבל תותירו דחמץ דבנותר כיון שהותיר עובר ושוב אינו עובר אבל חמץ ישנו בכל שעה בב"י כדפירש התוס' ז"ל עיין שם ע"כ וע"כ דחמץ אינו בשריפה אלא כמו נותר שלאחר שבא לידי בל תותירו אז מחויב בשריפה אבל כ"ז שהוא עדיין מוזהר שלא יבוא לידי בל תותירו אינו בשריפה ואם כן ע"כ דחמץ גם כן אינו בשריפה אלא לאחר שבא לידי ב"י והוא ע"כ בלילה אבל כ"ז שלא בא עדיין לידי ב"י וב"י פשיטא דאינו טעון שריפה דבזה אף נותר אינו בשריפה אלא ע"כ דכל הילפותא דר"י דחמץ בשריפה הוא לאחר שהגיע הב"י וב"י ואם כן לשיטת הבבלי דלא עבר בב"י משש ומעלה עד הלילה אם כן אינו טעון שריפה רק בלילה אבל לא ביום והנה מ"ע דתשביתו כתב רחמנא אך ביום הראשון תשביתו ונמצא דהוי כמו מצות מילה דכתיב וביום השמיני מ"מ מחויב מצות מילה לעולם אך דלאחר יום השמיני נקרא מילה שלא בזמנו ובשמיני הוי מילה בזמנה וה"נ דביום הראשון הוי מ"ע בזמנו וכל ימי הפסח הוי מ"ע דתשביתו מצוה שלא בזמנה. וכמ"פ מצינו בלשון הגמ' מצוה בשעתא כמה חביבה מצוה בשעתא:

ולפ"ז הכי פירושא דברייתא אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכ"ד פי' בשעת ביעורו הוא מצוה בשעתו ונקרא שעת ביעורו משש ומעלה עד הלילה דאז הוי ביום הראשון והוי שעת ביעורו ומצוה בשעתו ושעת ביעורו נקרא משש עד הלילה וקודם שש ולאחר שתחשך נקרא שלא בשעת ביעורו ואם כן ע"כ דבלילה הוי שלא בשעת ביעורו ודינו ע"כ בשריפה כמו נותר דלאחר שבא לידי בל תותר אז דינו בשריפה וכמו כן חמץ דלאחר שבא לידי ב"י דינו בשריפה והוא ע"כ שלא בשעת ביעורו אם כן ע"כ במפרש ויוצא לשיירא תוך ל' דהוי ביעורו מן התורה כמ"ש הפנ"י ז"ל וחשבינן לי' כמו שהגיע ערב פסח לאחר שש ומחויב מן התורה לבער כמו שהוא עומד ערב פסח לאחר שש וה"נ חשבינן לי' כמו שהוא עומד בתוך הפסח דמחויב לעשות בהחמץ כל מה שמוטל עליו בתוך הפסח וחשבינן לי' כמו שבא כבר לידי ב"י וב"י וכמו דחשבינן לי' דדמי כמו שהגיע זמן הביעור של ערב פסח לאחר שש ה"נ חשבינן כמו שהגיע לידי ב"י דמ"ש דמחשבינן לי' כמו שהוא עומד בערב פסח יותר משעומד בפסח כיון דאין דעתו לחזור מחויב מדאורייתא להשבית החמץ כמו שהגיע זמן ביעורו וה"נ כמו שהגיע פסח ממש דמ"ש ואם כן מחויב להשבית באותו אופן שמחויב להשבית בפסח גופי' שלא בשעת בעורו. וכיון דהוא שלא בשעת ביעורו דהא עיקר מצות בשעתו הוא משש עד הלילה דהוא עדיין לא בא לידי ב"י וב"י אבל לאחר שהגיע לילה הביעור שלו בשריפה כמו כן מפרש ויוצא לשיירא מחויב להשבית בשריפה כמו בפסח גופי'

דהא הני שלשים יום הוא מדאורייתא ומועל עליו חייבא דפסח כעת אבל לא חיובא דערב פסח דאל"כ ל"א יום קודם פסח בעינן אלא ע"כ חיובא דפסח הוא וחיובא דפסח הוא השבתה בשריפה עיי' בתוס' ז"ל במס' בכורות דף נז ע"ב שכתוב שם בהדיא דאי משום ע"פ הי' בעינן ל"א יום עיין שם אך לדעת התוס' ז"ל הוא מדרבנן ולשיטת רש"י ז"ל הוא מדאורייתא ולאו דווקא פסח אלא כן נמי חג הסוכות משום כמה הלכות של יום טוב אע"ג דמשה הזהיר ל"א יום קודם היינו משום קרבן אבל השתא שאין קרבן אין חילוק בין הלכות פסח לחג ולא בעינן לאקדומיה ל"א יום משום ע"פ דדווקא בזמן המקדש מקדמינ' ל"א יום משום ע"פ אבל השתא לא בעינן משום ע"פ אלא משום הלכות פסח גופי' אף דהוי דאורייתא ועיקר ל' יום משום הלכות פסח גופי' ולא משום ע"פ עיי' בביאור הגר"א ז"ל באו"ח סי' תכ"ט ונקוט כללא זה בידיך דשעת ביעורו הוא מצוה בשעתו והוא משש ולמעלה עד שתחשך ושלא בשעת ביעורו הוא הוא שלא בשעתו בין קודם בין לאחר והא דפירש"י ז"ל בשעת ביעור בתחלת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכ"ד לאו למימרא דנפ"מ בין דרבנן לדאורייתא ז"א דמהכ"ת נימא דרבנן חמור מדאורייתא אלא דרש" ז"ל מפרש לי' דלמה בתחלת שש ס"ל לר"י דהוא בשריפה כדקאמר ושורפין בתחלת שש והא הוי זמן הביעור והרי הוא נקרא גם כן שעת ביעורו בערב פסח ע"ז מפרש דהוא נקרא שלא בשעת ביעורו דכל עיקר ביעורו הוא מדרבנן אבל שעת ביעורו האמיתי הוא משש ומעלה עד שתחשך ולא מתחלת שש דהוי שעת ביעורו מדרבנן ומדאורייתא נקרא שלא בשעת ביעורו וכיון דשלא בשעת ביעורו כמו בלילה או המפרש ויוצא בשיירא דדינו בשריפה וה"נ כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ותקנת חכמים לבער בששית שלא בשעת ביעורו כעין דאורייתא תיקון וצריך שריפה דווקא:

ועפ"ז ניחא מה דלכאורה קשה מאוד לשיטת רש"י ז"ל מה דגרסינן לעיל דף ה' אמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה פירש"י ז"ל דס"ל כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר דאי השבתתו בכל דבר לאוקמיה ביום טוב ויבערנו ע"י דבר ולכאורה קשה הא בשעת ביעורו מודה ר"י גופי' דהשבתתו בכ"ד אם כן חוזר הקושיא לדוכתיה דנוקמיה ביום טוב ויבערנו ע"י דבר אחר אבל לפי דברינו שפיר ניחא דאי ס"ד דתשביתו ביום טוב גופיה אם כן ע"כ שעת ביעורו הוא ביום טוב לאתר שבא לידי ב"י וב"י אם כן ע"כ טעון שריפה כמו נותר לאחר שבא לבל תותיר ואז יהא דינו בשעת ביעורו כמו השתא שלא בשעת ביעורו וע"כ פירש"י ז"ל דיליף מנותר דהקשו כל המפרשים ז"ל דלמה פירש כן אבל לפי דברינו שפיר ניחא דכל עיקר טעמו דר"י דס"ל

בשעת ביעורו בכל דבר ושלא בשעת ביעורו בשריפה משום דיליף מנותר דצריך שריפה בעת שבא לידי בל תותיר ולב"י כמו כן ה"נ אי תשביתו הכונה על יום טוב ממילא צריך שריפה דהוא לאחר שבא לידי ב"י וב"י וכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם:

ואין להקשות לפי דברינו למה פירש"י ז"ל בדף כז ע"ב דתחלתו להחמיר וסופו להקל משכח"ל גבי מפרש ויוצא בשיירא הא שפיר משכח"ל בלילה כנ"ל ז"א דאימתי שייך סופו להקל רק דווקא שיהא פטור מהמצוה כיון דהוי אנוס ודכותיה בד' מינין בסוכה אבל היכי דהעשה מתקן הל"ת דב"י היכי שייך לאמר דסופו להקל דהא אדרבה יהא לו חומרא גדולה שלא יוכל לתקן הלאו דב"י. אבל במפרש דמהני לי' ביטול לענין לתקן הלאו דב"י אך דעשה דתשביתו אינו מקיים כמו שכתבו הפנ"י והצל"ח ז"ל דלשיטת רש"י ז"ל הביטול מתקן הלאו דב"י אבל העשה אינו מקיים אם כן סופו להקל לענין עשה דתשביתו משא"כ לאחר איסורא ביום טוב גופיה דלא מהני ביטול מאי שייך סופו להקל דהא אם לא יקיים תשביתו כדינו עובר בב"י על למפרע ואינו מתקן בפירור וזורה לרוח או מעיל לים רק שלא יעבור מכאן ולהבא בב"י אבל במקיים עשה דתשביתו כדינו אינו עובר אף למפרע ואפילו מאן דפליג על שיטת ר"י ז"ל מ"מ אינם חולקין רק אלכתחילה אבל בדיעבד כו"ע מודים דאם עבר ושהה מתוקן על ידי תשביתו ככל לאו הניתק לעשה ואם כן ביום טוב גופה הוי חומרא לגבי' בלא מצא עצים ואי דנתחמץ לו עיסה באונס ביוס טוב גם כן לא שייך סופו להקל דזה לא שייך רק לגבי ד' מינים וכדומה דאם לא מצא ארבעה מינים יהא יושב ובטל ולא יעשה כלל וכלל סוכה משא"כ גבי ב"י אפילו כשנתחמץ לו באונס גס כן לא יהיה יושב ובטל וע"כ יעשה כדברי רבנן דישבית עכ"פ בכ"ד כדי לפטור מב"י ואם כן לא בא סופו להקל מר' יהודא לגבי רבנן דהא אם לא ימצא עצים ע"כ יעשה השבתה בכ"ד כרבנן ואם כן לא הוי סופו להקל דולא יעשה השבתה כלל ובלל רק במקוש דמהני ביטול לחוד ולא יקיים השבתה כלל וכלל אם כן הוי סופו להקל ועי"ז מדוקדק היטב שיטת רש"י ז"ל דפריך ואע"ג דאמרינן לעיל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר פי' דע"כ הא דסופו להקל הוא ע"כ במקום שלא עבר בב"י כנ"ל. ואם כן ע"כ דקאי אמקום דלא צריך לתקן הלאו דב"י בתשביתו וע"כ דקאי לפני הפסח והוא בשעת ביעורו ואז השבתתו בכל דבר ע"ז משני מ"מ קולא הוא למפרש ויוצא כשיירא דתשביתו שלו בשריפה. וא"צ לתקן הלאו דב"י. א"כ יתבטל מעשה דתשביתו:

וע"פ דברינו דאף לרש"י ז"ל ע"כ דבלילה הוא בשריפה עפ"ז עולה יפה מה דפירש"י ז"ל לעיל דף ו' ע"ב גבי שמא ימצא גלוסקא יפה פירש"י ז"ל וחס עלה לשורפו ונמצא עובר בב"י עכ"ל ז"ל ואם כן ע"כ דבלילה הוא כנ"ל א"כ קשה למה נקט שריפה הול"ל וחס עלה

לבערו אלא ע"כ דאליבא דרש"י ז"ל דפסק כר"י כמו שכתב הרא"ש ז"ל עיין שם אם כן ע"כ פירש וחס עלה לשורפו ועבר בב"י אז אלמא דבזמן שהוא עובר בב"י דינו בשריפה אליבא דר"י. ונקוט כללא זו בידך אימתי שלא בשעת ביעורו אבל שעת ביעורו השבתתו בכל דבר הכונה הנפ"מ בין שש ומעלה עד שתחשך דהוי אז שעתו לבין תשביתו שלא בשעתו יהיה באיזה זמן שיהיה בין קודם שש בין לאחר שתחשך מכיון דלא הוי בשעת ביעורו ממש משש ומעלה עד שתחשך ולא גרסינן כמו הברייתא דבירושלמי דגרסינן קודם שהגיע זמן ביעורו בכ"ד ומשהגיע זמן ביעורו בשריפה דהירושלמי לטעמי' דלר"י עובר בב"י משש ולמעלה אם כן מכיון שהגיע ז"ב והרי בא לידי ב"י וילפינן מנותר דטעון שריפה וע"כ גרסינן בלשון עד שלא הגיע ז"ב ומשהגיע ז"ב אבל הברייתא דמובא בבבלי לא גרסינן אימתי עד שלא הגיע ז"ב אבל משהגיע ז"ב דאז משמע משהגיע ז"ב ולמעלה ז"א אלא בשעת ביעורו ממש. ודו"ק:

הלכה ב

אמר ר"י ב"פ בעי מסר לו את המפתח כו' בהאי סוגיא יש להבין סוגית הש"ס דילן בענין מסירת המפתח דהנה התוס' ז"ל במס' ב"ק דף נ"ב ע"א ובב"ב דף נ"ג כתבו דשיטת רש"י ז"ל והרשב"ם ז"ל דמסירת המפתח הוי קנין רש"י ז"ל הוא במס' פסחים דף ד' ע"א והרשב"ם ז"ל הוא בב"ב דף נ"ג והתוס' ז"ל מקשים ע"ז מסוגיא מפורשת דמס' ב"ק דף נב גבי הא דאמר רשב"ל המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו המפתח קניה ה"ד אי בכספא ליקנו בכספא אי בחזקה ליקנו בחזקה לעולם בחזקה ובעי למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמסר לו המפתח כמאן דאמר לו לך חזק וקני ע"כ הרי סוגיא מפורשת דמסירת המפתח לא קני והא דבמס' פסחים דף ד' ע"א אמרינן דבמסירת המפתח על השוכר לבדוק דוקא גבי חמץ הוא דתלי במסירת המפתח דמי שמפתח בידו עליו לבדוק כיון שהוא יכול לכנוס בזה הבית עליו לבדוק ע"כ תוכן דברי התוס' ז"ל וכן כתב הרא"ש ז"ל וכל הפוסקים ז"ל דמסירת המפתח לא קני כלום רק לענין שא"צ לאמר לך חזק וקני כהך סוגיא מפורשת דמס' ב"ק הנ"ל:

ונראה להמליץ בעד רבותינו הר"י והרשב"ם ז"ל ועי"ז יתבאר היטב גם הבנת התוס' ז"ל במס' פסחים דף ד' ע"א וז"ל מפרש ר"י ז"ל דהכא שמסר לו המפתח ולא החזיק ומי שיש בידו המפתח כשחל י"ד חייב לבדוק דאותו שאין בידו המפתח איך יכנוס ויבדוק מיהא אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר אינו חייב הנפקד לבודקו אלא דווקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנות עכ"ל וקשה להבין מאי נ"מ בין אם רוצה להחזיק בבית ולקנותו או אדם אחר הנפקד אצלו המפתח וצריך טעם לזה וכי בשביל שרוצה

לקנות הבית וכי בשביל זה מחויב הוא לבדוק אע"פ שלא קנה עדיין ולא שכרה כיון דתלה במי שיש בידו לבדוק מי שהמפתח בידו מה לי הוא מה לי אדם אחר אך לפענ"ד עומק הענין הוא כך דלכאורה קשה לי על שיטת התוס' ז"ל דמיירי שמסר לו המפתח ולא החזיק אבל אם החזיק כתב בתפארת שמואל על הרא"ש ז"ל דלדעת התוס' ז"ל אם החזיק חייב לבדוק אף שהמפתח ביד המשכיר דלא כדעת הר"ן ז"ל דמפרש להסוגיא דמיירי שהחזיק ומ"מ אם המפתח ביד המשכיר על המשכיר לבדוק ובעינן תרויהו החזיק ומפתח בידו אז על השוכר לבדוק ואולי לדעת התוס' ז"ל אם החזיק השוכר חייב לבדוק אף שאין המפתח בידו עיי' בס' ת"ש ז"ל הנ"ל וקשה לי על דעת התוס' ז"ל קושיא עצומה דגרסינן בירושלמי פרק כל שעה המשכיר בית לחבירו אם עד שלא נכנס בה השוכר]ופי' הק"ע ז"ל עד שלא החזיק[על המשכיר לבדוק ואם משנכנס בה השוכר]פי' הק"ע דהחזיק בהן על השוכר לבדוק אמר ר"ש אימתי בזמן שמסר לו המפתחות אבל אם לא מסר לו המפתחות על המשכיר לבדוק הרי בהדיא כשיטת הר"נ ז"ל ולא כשיטת התוס' ז"ל וקשה מהאי ירושלמי על דעת התוס':

לכן מתחלה נתרץ דעת רש"י ז"ל והרשב"ם ז"ל וממילא ירווח לן שמעתתא דגרסינן בפ' כ"ש בתר הך ירושלמי הנזכר כו' ב"פ בעי מסירת המפתח מהו א"ר זכריה חתנו דר"ל מחלוקת ר"ש וחכמים דתנינן תמן המוסר מפתחו לעם הארץ הבית טהור שלא מסר לי אלא שמירת המפתח תני ר"ש מטמא עכ"ל הירושלמי הרישא דמתניתין מובא במס' ע"ז ד"ע ע"ב ופירש"י ז"ל דלחכמים הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח ונתפס עליה כגנב ולר"ש יש ליה רשות ליכנס וע"כ לשיטת רש"י ז"ל דמפרש בפסחים דבמסירת המפתח לחוד לא חל חיוב הבדיקה על השוכר רק מחמת שקונה השוכר הבית במסירת המפתח ע"כ דלר' זכריה התנו דר"ל דתליא הענין דמסירת המפתח בפלוגתא דר"ש וחכמים ע"כ דס"ל דלר"ש מהני מסירת המפתח לקנין ולחכמים לא מהני לקנין וס"ל לר"ז חדר"ל דשוכר ומשכיר תלי במסירת המפתח לאדם בעלמא כמו דפליגי באדם בעלמא כן נמי בשוכר ומשכיר דלרבנן לא הוי קנין משום שלא מסר רק שמירת המפתח ולר"ש מסר לו רשות הכניסה והשתמשות והוי קנין אבל לש"ס דילן הגם דקיימא לן כחכמים דס"ל דלא מסר לו אלא שמירת המפתח ומ"מ קי"ל דבשוכר ומשכיר קני מסירת המפתח אפילו לחכמים דאימתי ס"ל לחכמים שלא מסר לו רק שמירת המפתח הנ"מ באדם דעלמא אבל לא בשוכר ומשכיר דלשוכר מסר המפתח לכניסה ויציאה לפתוח במפתח דהא קי"ל במס' גיטין דף ע"ז ע"ב גבי ההוא שכ"מ דגרסינן שם ותיחוד ותיפתח עיי' בראש"ש ז"ל דיש מפרשים דפתיחה במפתח נמי הוי קנין ויש מפרשים דבעינן שיפתח

כשהיה הבית סגור ואח"כ יסגור ויש מפרשים וכו' דלהרמב"ם ז"ל בעינן נעילה ואחר כך פתיחה וכיון שקי"ל במס' ב"ק כיון שמסר לו המפתח כמו שאמר לו לך חזק וקני דמי ויתן לו רשות לעשות כל החזקות שבעולם שירצה ופתיחה נמי בכלל וצריך לפתוח ואח"כ לסגור א"כ במוכר ומשכיר לא מסר לי' שמירת המפתח לבד אלא דרשות לפתוח ולכנוס שם אם כן הוי ע"כ מסירת המפתח לחוד קנין כמו לר"ז חתנו דר' לוי אליבא דר"ש והא דאמרינן במס' ב"ק אי בחזקה ליקנו בחזקה לעולם בחזקה ובעי למימר לך חזק וקני ה"פ דמקשן לא ס"ל דמסירת המפתח כמאן דאמר לך חזק וקני דמי דהא לא מסר לו רק שמירת המפתח כחכמים ע"כ מקשה הא שמירת המפתח לחוד לא קני ובחזקה לא בעינן מסירת המפתח דע"כ א"ל בפירוש לך חזק וקני דלא דמי מסירת המפתח לאומר לך חזק וקני וע"כ דקני בחזקה כד"ת ואם כן ל"ל מסירת המפתח ומסירת המפתח לחוד לא הוי קנין ע"ז השיב התרצן דלעולם בחזקה ובעינן נמי מסירת המפתח לענין לך חזק וקני ולא כדקס"ד דבחזקה לא בעינן מסירת המפתח ז"א אלא דגם בחזקה בעינן מסירת המפתח לענין לך חזק וקני והשתא שכן הוא דבמסירת המפתח כמאן דא"ל לך חזק וקני אם כן לפי האמת הוי שפיר מסירת המפתח קנין דדמי המפתח בלוקח כמו לר"ש ולפי זה הוי ראיה מהירושלמי דלר"ש הוי מסירת המפתח קנין וא"כ לבתר המסקנת הגמ' דכמאן דא"ל לך חזק וקני דמי ממילא לדידן אפילו לחכמים קנה הלוקח ולעולם חזקה בעי מסירת המפתח ומסירת המפתח לא בעי חזקה ולעולם הוי מצי למימר דבמסירת המפתח לחוד קני רק דנקט בהאי לישנא דלא שמעינן עוד דינא אחריתי באם הלך הלוקח והחזיק חזקה אמרת כגון דרפק בה פורתא דאז לא קני במסירת המפתח אלא בחזקה דהוי כמו דא"ל לך חזק וקני עיי' בח"מ סי' קצ"ח ס' י"ב ותמצא כדשרי ונמצא דמהא גופה דחזקה בעי מסירת המפתח דמסירת המפתח כמאן דא"ל לך חזק וקני דמי שמעינן מזה גופה דמסירת המפתח לחוד נמי קנה והא דגרסינן במס' ב"ב דף ע"ו ע"ב באמר לו לך חזק וקני דמר סבר קפידא ובמסירה לא קני ומר סבר מראה מקום הוא לו וקי"ל בח"מ סי' קצ"ח דקפידא הוא הנ"מ באמר ליה בפירוש לך משוך אבל בשמסר לו המפתח דהוי כמאן דאמר ליה לך חזק וקני ולא שאמר בפירוש לך חזק וקני הרשות ביד הלוקח לקנות במה שירצה או במסירת המפתח או בחזקה אחריתא ואם כן לשיטת הר"י ז"ל דלר' זכריה חתנו דר' לוי דס"ל דאליבא דר"ש יש לו רשות לפתוח במפתח ולכנוס וליצא הוי מסירת המפחח קנין אם כן ע"כ מוכרח לש"ס דילן בשוכר ומשכיר במוכר ולוקח דכמאן דא"ל לך חזק וקני דמי דדמי לר"ש הנ"ל בוודאי הוי מסירח המפתח קנין והוי מהירושלמי ראיה גדולה לשיטת רש"י ז"ל והרשב"ם ז"ל:

ולשיטת התוס' ז"ל דס"ל דמסירת המפתח לא הוי קנין לא קשה מהירושלמי דמשמע דלר"ש דס"ל שבמסירת המפתח יש לו רשות לפתוח ולכנוס הוי חזקה והרי קי"ל דבמוכר ומשכיר כמאן דאמר ליה לך חזק וקני ויש לו רשות לפתוח ולכנוס ולמה ס"ל להתוס' ז"ל דלא הוי קנין ז"א דהתוס' ז"ל לטעמם דבדיקת חמץ לא בעינן קנין אלא ממי שיש לו רשות ליכנס ולפתוח וכיון דלר"ש יש לו רשות ליכנס ולפתוח ס"ל לר"ז חתנו דר' לוי דלר"ש חל חובת הבדיקה על המוכר ולרבנן לא חל על המוכר שאין לו רשות ליכנס ולפתוח שלא מסר ליה רק שמירת המפתח לחוד והגם דאנן קי"ל כחכמים מכל מקום ס"ל דחל חובת הבדיקה על השוכר משום דקי"ל בש"ס דילן במס' בבא קמא דף נב הנ"ל דכמאן דא"ל לך חזק וקני דמי נמצא דבשוכר כולהו ס"ל דיש לו רשות ליכנס ולפתוח ע"כ החוב על השוכר לבדוק כמו אליבא דר"ש ולא משום קנין נגע בה דאפילו לא קנה השוכר מחויב הוא לבדוק:

וע"פ הדברים הללו יש להבין עומק הענין דהתוס' ז"ל מחלקין במסירת המפתח שמסר לאדם אחר אין עליו חיוב לבדוק רק כשמסר המפתח לשוכר שרוצה לקנות חל עליו החיוב לבדוק וצ"ב מ"ש מזל"ז. ועוד צ"ב בפשיטות הגמ' דלכאורה הפשיטות לא לפי האיבעיא דהאיבעיא עיקר הספק אי אזלינן בתר מי דחמירא דידיה או בתר מי דברשותיה הוא והפשיטות הוא דאזלינן בתר מסירת המפתח ואע"פ דמסירת המפתח לא הוי קנין והרי לפ"ז לא אזלינן לא בתר החמירא דידיה ולא מי שאיסורא ברשותיה אלא בתר מסירת המפתח. אבל לפי הירושלמי הזה שפיר ניחא דמסירא המפתח לר"ש הוא דלא מסר לו שמירת המפתח לחוד אלא כל הרשות מסר לו לכנוס ולבוא ויהא הבית ברשותו אפילו למאי דקי"ל כרבנן מ"מ במשכיר ומוכר לשוכר ולוקח מסר לו כל הרשות הכנסה והוצאה כנ"ל ונמצא דמסר את הבית ברשותו כמו לר"ש באדם דעלמא אע"פ דלא קני מ"מ על ידי מסירת המפתח הוי ברשותו ואם כן הוי הפשיטות לפי האיבעיא דאזלינן בתר מי שאיסורא ברשותיה קאי וכשמסר לו המשכיר לשוכר המפתח הוי איסורא ברשותיה דשוכר אע"פ שאין הבית שלו אבל על ידי מסירת המפתח ברשותיה קאי דהא כיון דהמפתח ביד השוכר וביד המשכיר אין מפתח ונמצא דעומד רשות הבית ביד השוכר וע"כ שפיר ניחא שיטת התוס' ז"ל דבאם החזיק השוכר לא בעינן מסירת המפתח והא דאיתא בירושלמי דאפילו בשהחזיק השוכר בעי נמי מסירת המפתח הוא משום דבירושלמי קאמר ר"ש כן ור"ש לטעמיה דלר"ש אפילו בשמסר המפתח לאדם בעלמא נמי צריך לבדוק דלר"ש אין נפ"מ בין שוכר לאדם בעלמא דהא ס"ל דמסר לו רשות הבית וע"כ אפילו החזיק השוכר כיון דהמפתח ביד המשכיר לא גרע המשכיר מאדם דעלמא

ומחויב המשכיר לבדוק משא"כ לפי מה דקי"ל כרבנן ואינו מועיל מסירת המפתח רק בשוכר ע"כ בשהחזיק השוכר לא איכפית לן מה שהמפתח ביד המשכיר דדמי כאילו מסר המפתח לאדם אחר דאין עליו החיוב לבדוק דאין לו רק שמירת המפתח עכ"פ מוכח האי סוגיא דמסירת המפתח לשוכר שרצה לקנות ולהחזיק בבית נקרא דחמירו ברשותיה קאי:

ולפי דברינו יש לחקור באם מכר החמץ במסירת המפתח יש לומר לפי שיטת הגאונים ז"ל דס"ל דכשהחמץ אינו ברשותו אינו עובר בב"י משום דכתיב ליה בבתיכם. וע"כ לפי שיטת רש"י ז"ל פשיטא דהוי קנין גמור ואפילו לפי שיטת התוס' ז"ל מכל מקום בשוכר שרוצה לקנות אף על פי שלא קני מכל מקום הוי ברשותו ולפי דעת הגאונים ז"ל דבעינן שהחמץ יהא בביתו. וגבי ואיש כי יקדיש את ביתו בעינן דיהא ברשותו גם כן והכא איסורא ברשותיה דלוקח קאי דהא נפשוט האיבעיא דע"י מסירת המפתח קרינן איסורא ברשותיה קאי וע"כ לפי דעת השג"א ז"ל בהבנת דעת הגאונים ז"ל דכשהחמץ אינו ברשותו אינו עובר המפקיד אפילו כשלא קיבל הנפקד אחריות. והכא לא שייך סברת הר"י ז"ל כיון שהשאילו מקום אם כן ברשותיה קאי ז"א דהכא הא לא השאילו מקום אלא דממילא נמצא החמץ שם ותדע דהא איבעיא לן דילמא על השוכר לבדוק משום דאיסורא ברשותיה קאי ולא אמרינן דמקום החמירא מושאל לו משום דממילא מונח שם. וע"כ בקמח סולת דהיה ספק חמץ ונתערב ברוב אחר הפסח והיה המכירה במסירת המפתח צ"ע אולי מצטרף זה להניף דלא עבר המוכר על ב"י וב"י וצ"ע להלכה למעשה. ודו"ק:

אית תניי תנא לא יראה לך וכו' עיי' במס' פאה בתוס' הרי"ד פ"ה דמבואר שם בטוב טעם ודעת:

הפקיר חמצו בי"ג כו' פי' בגליון הש"ס דמקשה דמשש ולמעלה אסור באכילה וב"י עובר בלילה אם כן האיך הוא עובר בב"י הא כבר מופקר הוא ומשני תמן איסורו גרם לו. והיינו כדאיתא בש"ס ב' דברים אינן ברשותו ועשאן הכתוב כאילו ברשותו משא"כ בהפקירו והוציאו מרשותו עכ"ל ז"ל ואינו מובן כלל מלבד שאין התיבות הללו סובלות פירושו קשה לי גם כן הא שיטת הירושלמי בפ' ת"נ דאף ב"י הוא משש ולמעלה. ודו"ק:

כמה דר"מ קונס בדברים כו' דתני שטר שיש בו רבית וכו'. בכדי להבין סוגיא הזאת ופירושה וביאורה ושיטת הירושלמי בדמיון הזה מוכרח אנכי להציע כל שיטות הירושלמי הנוגעת לענין הזה ואז נבון בע"ה ויומתק כדבש כל הסוגיא הזה ושיטת הירושלמי בענין הזה וזהו גרסינן בירושלמי במס' גיטין פ"ה ה"ה ר' יודן לא נחת לבית

וועדא קם עם ר"מ א"ל מה חדתון יימרון א"ל כן אמר ר' יוסי המטמא אינו כעושה מעשה מן הדא תרומה ונטמאת א"ל תיפתר שנטמאת מאיליו. ולית שמע מינה כלים דהיא מתניתא דן את הדין זיכה את החייב כו' כו' ר' יוחנן אמר בדין היה שאפילו במזיד יהא פטור ולמה אמרו חייב משום קנס חיילי' דר"י מן הדא. המטמא והמדמע והנסך בשוגג פטור במזיד חייב. ואמר ר' יוחנן משום קנס ע"כ פי' המפרשים ז"ל לא הבנתי דמפרשים דמטמא אינו כעושה מעשה פי' דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק דא"כ לפי פירש זה מאי מייתי ראיה ממתניתין דדן את הדין דאמר רב במגיע לידו הא אפילו אי היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק מכל מקום חייב מדרבנן משום קנס במזיד והכא בדן את הדין הוי במזיד כדאיתא בתוס' ז"ל במס' גיטין דף נ"ג ד"ה שלא עיין שם ועוד מאי מייתי ראיה ממתניתין דתרומה ונטמאת לפי הס"ד דמיירי בשטימא בידים הא עכ"פ חייב מדרבנן משום קנס. ועוד קשה בסוף הענין חיילי' דר' יוחנן מן הדא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב וא"ר יוחנן משום קנס אם כן הוא ראיה מר"י לר"י והמפרשים ז"ל פירשו דמפני תיקון העולם קאי אמזיד לפי' הק"ע ז"ל והוא מתוספתא ועיקר חסר מן הספר דהא לא גרסינן כאן מפני תיקון העולם ולפי' הפ"מ ז"ל דמדקתני ברישא בשוגג פטור והדר במזיד חייב אלמא דמדינא פטור הוא כדרך התנא לשנות הפשיט קודם וזה דחוק והא דמסיק וא"ר יוחנן משום קנס הוא לפי פירושן לכך א"ר יוחנן אי היינו כר"י ודוחק גדול הוא ומה דמסיק בסוף הלכה. המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב. וא"ר יוחנן משום קנס פי' הפ"מ ז"ל דחוק והק"ע ז"ל מגי' הכהנים שפיגלו במקדש וכו' מזידין חייבין. אמר ר' יוחנן משום קנס דהיזק שא"נ לאו שמיה היזק אם שלפי הנראה היא גי' אמיתית אבל קשה למה לר"י למימר מימרא דידיה ב' פעמים על הרישא דהמטמא והמדמע והמנסך ועל הסיפא הכהנים שפיגלו במקדש דהיזק שא"נ לאו שמיה היזק אלא משום קנס מאי נפ"מ בין רישא לסיפא:

ע"כ נראה לפענ"ד דה"פ עפ"י הירושלמי דמס' כלאים פ"ז גבי מתניתין המסכך גפנים על תבואתו של חבירו קידש וחייב באחריותו גרסינן שם אר"א קנסא דר"מ ועביד עובדא כוותיה המסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו וכי איזה מעשה עשה וכו' עיין שם. כפי שפירשתי בע"ה. וכיון דלא עבד מעשה הוי דינא דגרמי ואיתא בתוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק' ע"א ד"ה טיהר ועוד קשה היכא דקם דינא למה לא יתחייב אפי' לרבנן דר"מ בעלמא איפסיל ולא חשוב דינא דגרמי ונראה לפרש כל היכא דקם דינא אפילו בדיבור חשוב כמעשה ולא כגרמי ומחייב אפילו לרבנן אבל היכי דאי הוי קמן הוי הדר כגון מראה

דינר וטעה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור דהא וודאי גרמא הוא מה שהאכילו אחר כך ע"פ או מה שעירבו עם פירותם עכ"ל:

עפ"ז יתבאר הענין דשמעתתא הזה בע"ה דה"פ דר' יוסי קאמר דמטמא אינו כעושה מעשה אלא דינא דגרמי דדינא דגרמי נקרא בלא עשה מעשה ובעביר מעשה לא נקרא גרמי כדאיתא בירושלמי דכלאים הנ"ל וע"כ קאמר דמטמא אינו כעושה מעשה ולא חשוב מעשה אלא דינא דגרמי. והא דתנינן במתניתין דידן המטמא והמדמע וכו' במזיד חייב הוא משום דינא דגרמי ור"מ הוא מן הדא. תרומה ונטמאת כו' אע"פ ששימא בידים פטור והוא אליבא דרבנן דלא דיינו דינא דגרמי וא"ל תיפתר שנטמאת מאיליו ולית שמע מינה כלום דהוא מתניתא דן את הדין וכו' טימא את הטהור דמוקי רב אליבא דרבנן דאף דלא דיינו דינא דגרמי מיירי במגיעו לידו כמו דמוקים בש"ס דילן במס' סנהדרין דף ו' דאיתא אפילו לרבנן דלא דיינו דינא דגרמי מ"מ גבי דן את הדין טימא את הטהור ישלם משום דמיירי שנשא ונתן ביד. אלמא דבנתן ביד לא חשוב מטמא גרמי אלא מטמא כעושה מעשה דמי. ולא מיירי כאן כלל מדין היזק שאינו ניכר כלל והלשון מוכח כן דתלי באם מטמא כעושה מעשה דמי ואח"כ התחיל הסוגיא מענין היזק שא"נ דהגם דלא הוי גרמי אלא כעושה מעשה דמי אך מדינא דהיזק שאינו ניכר קמיפלגו ר"י ברבי אומר בדין היה שאפילו שוגג יהא חייב דהיזק שא"נ שמיה היזק וכו' ור' יוחנן ס"ל דבדין היה דאפילו במזיד יהא פטור ולמה אמרו חייב משום קנס דס"ל דהיזק שא"נ לאו שמיה היזק. והנה בענין כהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין דפשיט להו לרבותינו בעלי התוס' ז"ל דאתיא ככו"ע ואפילו לרבנן דלא חשוב גרמי משום דכיון דקם דינא חשיב דבור כמו מעשה:

נראה לפענ"ד דשיטת הירושלמי אינו כן וראיה מפורשת לזה מהא דגרסינן בירושלמי ב' פעמים במס' פסחים פ"ב ובמס' גיטין פ"ד גבי העושה עבדו אפותיקי לאחרים וכו' רשב"ג אומר אינו כותב אלא משחרר ואיתא בש"ס דילן דקמיפלגי במזיק שיעבודא של חבירו]ואיתא בתוס' ז"ל דמאן דמחייב במזיק שיעבודא של חבירו יכול להיות דל"ל דינא דגרמי[ע"ז גרסינן בירושלמי רבנן דקיסרין בשם ר' ניסא אתיא דרשב"ג כר"מ כמה דר"מ קונס בדברים. כן רשב"ג קונם בדברים דתני שטר שיש בו ריבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר"מ וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית ע"כ. פי' דס"ל להירושלמי דמזיק שיעבודו של חבירו דחייב הוא רק משום קנסא ולא מדינא דגרמי חשיב מעשה וע"כ אתיא דרשב"ג כר"מ דקונס בדברים בדינא דריבית. וקשה לכאורה הא איתא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל' ע"ב ובמס' ב"מ דף ס"ב.

דגבי ריבית משעת כתיבה עבד לי' שומא אפילו לא יגבה בסוף הריבית אם כן היכי דבדיבור קם דינא וא"א להדרו חשוב כמעשה:

ולפ"ז קשה האיך יתפרש הירושלמי הנזכר דתלי רשב"ג בהא דר"מ דקונס בדברים ואף דהתם נכתב השטר כמו דגרסינן שטר שיש בו ריבית וכתיבת השטר חשיב מעשה מ"מ הא הוא לא כתב השטר אלא הלוה וגם העדים חתמו ולא הוא רק הוא הסכים על השטר. או שהלוה כתב מעצמו ע"פ השוואה שהשווה עמו על הריבית ואיהו דיבורא קעביד שהסכים על השטר וס"ל לר"מ דקונסין אותו על דיבורו לבד ומאן תנא דס"ל דקונסין על הדיבור לבד בלא מעשה הוא ר"מ ומטעם קניס בדינא דגרמי אפילו בלא עביד מעשה כשיטת הירושלמי דד"ג נקרא בלא עבד מעשה ור"מ קניס ע"ז ומצינו זאת דר"מ קניס בדברים בשטר שיש בו ריבית וכמו דר"מ קונס בדברים אפילו בלא מעשה ע"כ קונס בדינא דגרמי כמו כן ס"ל לרשב"ג דהמזיק שיעבודו של חבירו חייב. וס"ל להירושלמי דמאן דס"ל דמאן דמזיק שיעבודו של חבירו חייב ס"ל נמי דחייב דינא דגרמי וה"נ ס"ל אליבא דהמסקנא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל"ג ע"ב אמר רב הונא בריה דרב יהושע זאת אומרת המזיק שיעבודו של חבירו פטור ופרכינן הא רבה אמרה דא"ר השורף שטרותיו ש"ח פטור ומשני מ"ד התם הוא דא"ל ניירי בעלמא וכו' קמ"ל אלמא דקמ"ל במסקנא דהמזיק שיעבודו ש"ח דומה לשורף שטרות וכו' אלמא כמו דפטור ד"ג נמי פטור במזיק שיעבודו של חבירו וממילא מאן דמחייב במזיק שיעבודו ש"ח מחייב נמי בד"ג. והאי דכתבו בתוס' ז"ל במס' גיטין דף מ"א בד"ה במזיק וז"ל. והא דלא מוקי פלוגתייהו בד"ג משום דאפילו מאן דפטר בד"ג ואפשר דמחייב במזיק שיעבודו ש"ח כדמוכח בפ' המניח דף לג עכ"ל ז"ל הוא משום הא"מ דאפשר דמזיק שיעבידו ש"ח חמור יותר אבל להמסקנא ואליבא דהאמת שניהן שוין. ע"כ שפיר קאמר דרשב"ג ס"ל כר"מ דקונס בדברים וכיון דקנסינן בדברים א"ל דד"ג וע"כ מזיק שיעבודו ש"ח חייב דמחייב נמי בד"ג וזהו פירוש האמיתי בירושלמי הנ"ל:

ועפ"ז מובן הירושלמי דמס' כלאים פ"ז הנ"ל דגרסינן שם על המתניתין דהמסכך גפנו על תבואתו של חבירו רשב"ל אמר קנסיה דר"מ ועבד עובדא כוותיה ושם בכל הסוגיא ר"א אמר קנסיה דרבנן ורשב"ל אמר קנסיה דר"מ פי' אם דד"ג הוא ר"מ או אפילו אליבא דרבנן ולכאורה צ"ב דרשב"ל אמר קנסא דר"מ פי' דמתניתין ר"מ הוא לפיכך חייב במסכך גפנו ע"ג תבואתו דהוי דד"ג כמו דמסיק וכי מה עשה מעשה אלא מה שהוסיף לפי דעת הוא מוסיף דנתוסף מעצמו אחר כך והוי דד"ג וכן פי' המהרא"פ ז"ל דמוקי מתניתין כר"מ דס"ל בעלמא דד"ג ולכאורה קשה הא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ק' ע"א

שקלינן וטרינן מנ"ל דר"מ דאין ד"ג ומוכיח מהך מתניתין דהמסכך גפנו דסתם מתניתין ר"מ הוא עיי' בתוס' ז"ל שם ואילו בירושלמי מוקי רשב"ל מתניתין כר"מ משום דשמעינן ליה בעלמא דדאין ד"ג וקשה מנ"ל דר"מ דאין ד"ג בעלמא אם לא מהך מתניתין אבל לפי הירושלמי הנזכר לעיל ניחא דהירושלמי מוכיח דר"מ קונס בדברים משטר שיש בו ריבית כנזכר לעיל:

ועכשיו דזכינו לזה בע"ה יש להביא ראי' מהירושלמי הנזכר לעיל דאף דיבורא דקם דינא גם הוא נחשב בד"ג וצריכין ע"כ להא דר"מ דקונס בדברים דאל"כ מנ"ל להוכיח דאתיא רשב"ג כר"מ דקונס בדברים מהא דשטר שיש בו ריבית הא יש לדחות כדדחינן בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל ע"ב ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא דמשעת כתיבה עבד לי' שומא פי' אפילו לא יגבה הריבית לבסוף מ"מ עובר על לאו דלא תשימון הגם דלא עבר על לאו דלא תקח עד שעת לקיחה אבל אלאו דלא תשימון עובר מיד בשעת כתיבה אפילו כשלא יגבה לבסוף עיי' במס' ב"מ דף כב ע"א ברש"י ותוס' ז"ל עיין שם אם כן לפי זה לא שמעינן דר"מ קונס בדברים בלא מעשה דהא אפילו כשלא נעשה מעשה בגביות הריבית הרי לאו דלא תשימון עבר בעת שהסכים בפיו על השטר ונמצא דבדיבורו שהסכים על השער עבר על לאו דלא תשימון ואי אפשר להדרו ואם כן חשוב כמו מעשה. אלא ע"כ מדלא דחינן זאת ע"כ דס"ל להירושלמי דאפילו הדיבור דקם דינא וא"א להדרו ובעת דיבור גופיה נגמר הדבר חשוב נמי דיבור וקונס ר"מ בדברים וע"כ לפי זה הכהנים שפיגלו במקדש דווקא לר"מ דקונס בדברים אבל לרבנן דלא קנסי בדברים פטור וע"כ קאמר ר' יוחנן עוד הפעם על רישא ועל סיפא ועל רישא קאמר משום קנס משום היזק שאינו ניכר. ובסיפא קמ"ל אפילו היזק שא"נ שמיה היזק מ"מ הכהנים שפיגלו הוא משום קנס כלומר דינא דגרמי כמו שקרא הירושלמי במס' כלאים לד"ג קנס. וע"כ שפיר מביא ראיה לר' יוחנן חייליי' דר' יוחנן מן הדא דרישא גבי המטמא והמדמע הוא משום קנס משום היזק שא"נ ולא ע"פ הדין וחייליי' מן הסיפא הכהנים שפיגלו הוא ע"כ משום קנס דהא אפילו אי היזק שא"נ שמיה היזק מ"מ הוא ע"כ דינא דגרמי וע"כ הוא משום קנסא דר"מ אם כן רישא נמי ע"כ הדין דמזיד חייב הוא משים קנס שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרות של חבירו כדאיתא בש"ס דילן והאי קנס דמימרא ראשונה ומימרא אחרונה ב' ענינים הן וע"כ מביא ראיה מסיפא לרישא כמו בסיפא ע"כ משום קנס הוא במזיד חייב כמו כן רישא נמי ולפי זה הבבלי מוקי המתניתין דהמטמא והמדמע וכו'. והכהנים שפיגלו במקדש כדברי הכל דאל"כ אלא אליבא דר"מ והכהנים שפיגלו במקדש הוא משום דד"ג אם כן למה להבבלי למידק דר"מ הוא דדאין דד"ג בברייתא דמחיצות הכרם ומשום

דסתם מתניתין ר"מ הוא כדפי' התוס' ז"ל הא ממשנה הזאת יכול לדייק ולהוכיח אלא ע"כ הא דהכהנים שפגלו במקדש לא שייך לדד"ג וע"כ שפיר מקשינן בתוס' ז"ל מהא לרבנן דמ"ש הכהנים שפיגלו במקדש דחייב אפי' לרבנן דלא דאין דד"ג דל"ל דהכהנים שפיגלו במקדש הוא נמי ר"מ ז"א דאם כן ממשנה הזאת יכול להוכיח דר"מ דאין דד"ג ולמה לן להוכיח מהברייתא דמחיצת הכרם ומשום דסתם משנה דהמסכך הוא ר"מ הלא ממשנה הזאת דסתם משנה לבד יכול להוכיח דר"מ דאין דד"ג ואלא ע"כ דהא דהכהנים שפיגלו במקדש ד"ה היא אפילו לרבנן ומשום דלא שייך לדד"ג וע"כ כתבו הטעם משום דכיון דקם דינא חשוב הדיבור כמו מעשה ולא שייך לדד"ג אבל הירושלמי אינו מוכיח דר"מ דאין דד"ג מהא דסתם משנה ר"מ ומוקי שפיר ר' יוחנן הא דהכהנים שפיגלו במקדש כר"מ ומטעם דקניס בדברים ולא אתיא אלא אליבא דר"מ וכן ר' יוסי דס"ל מהא דתרומה ונטמאת דמטמא אינו כעושה מעשה והוי דד"ג אם כן ע"כ האי מתניתין דהמטמא והמדמע הוא ר"מ ודו"ק:

פרק ג

הלכה א

מהו שילקה כו' עיי' בפנים בדברינו ועל ידי זה מבואר היטב שיטת הרמב"ם ז"ל בפרק א' מה' חו"מ הלכה ו' דכתב שם דאין חייבין כרת אלא עצמו של חמץ אבל בתערובת אין בו כרת אלא לוקה ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת ל"ת בד"א שיש בו כזית בכדי א"פ אבל אין בו כזית בכדי א"פ אסור ואין לוקין אלא מכות מרדות כו' עיין שם והרעישו כל גדולי העולם בפירוש הרמב"ם ז"ל הזה כמאן פסק אי כר"א או כרבנן ולפי ענ"ד דפסק כר"א ור"א ס"ל דעירובו בלאו דהיתר מצטרף לאיסור הוא איסור ל"ת בלא מלקות כמבואר בירושלמי מפורש הזה כיון דתערובת על ידי היתר מצטרף לאיסור הוא מריבוי דכל ע"כ אין בו מלקות ולעולם איסורו הוי מה"ת וס"ל להרמב"ם ז"ל דכ"ז הוא רק באין בו כזית בכא"פ ורק משום דהיתר מצטרף לאיסור אבל ביש בו א"פ ע"כ הוי כמו בכל מקום בכל איסורין בכא"פ הוי ל"ת גזירה אך עכ"ז אין בו כרת משום דכיון דנתקיה הכתוב לתערובת חמץ מן כרת לל"ת ע"כ לא הוי אלא ל"ת לחוד וע"כ באין בו א"פ הוי ל"ת בלא מלקות משום ח"ש אפילו בתערובת ממילא כשיש בו א"פ והוי שיעור שלם בתערובות הוי ל"ת במלקות משום דהוי בכלל לא תאכלו ואכילה בכזית ולפיכך מביא הרמב"ם ז"ל דקרא דכל מחמצת ל"ת להורות דלפיכך אין בו כרת משום דלא הוי בתע"ח רק ל"ת דריבוי דכל מחמצת מרבה כל התערבות בין שיש בו א"פ בין שאין בו א"פ בשיש בו

נתקי' מכרת לל"ת ובאין בו נתרבה לל"ת ולא למלקות משום דכתיב לא תאכלו ואכילה בכזית והוי כמו ח"ש דנתרבי לאיסור מכל ונתמעט ממלקות מן לא תאכלו כמו שכ' הצל"ח במס' פסחים דף מד ע"א וה"נ נתרבי מכל ההיתר מצטרף לאיסור ח"ש אפילו בתערובות אבל לא לעונש אבל לרבנן דליכא לאו מיוחד על תערובות ממילא כשיש בו א"פ הוי כמו בכ"מ וחייב כרת ובאין בו א"פ לא הוי שום ל"ת כלל. וע"י דברינו מתורץ כל הקושיות שהקשו נושאי כליו ז"ל על הרמב"ם ז"ל. ודו"ק:

הלכה ו

ר"א בשם ר"י אתיא דר"א בר"צ כר"ג כמה דר"ג אמר מה שני כו' ע"פ הירושלמי הזה יש להבין שפיר פסקי הרמב"ם ז"ל בהך סוגיא יתבאר שיטת הפוסקים ז"ל בהך ענינא ויתבאר לנו שמעתתא בטוב טעם ודעת. גרסינן במס' פסחים דף יג ע"א ואיבע"א רב דאמר כהאי תנא דתניא י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות ומשיירין מן הטהורות מזון ב' סעודות כדי לאכול עד ארבעה שעות דברי ר"א ב"י איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע א"ל טהורות לא ישרופו שמא ימצאו להן אוכלין א"ל כבר בקשו ולא מצאו א"ל שמא חוץ לחומה לנו. א"ל לדבריכם אף תלויות לא ישרופו שמא יבוא אליהו ויטהרנה. אמר לו כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערב יום טוב מפני הטורח אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כראב"י איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע וכו' ע"כ ובתוס' ז"ל ד"ה שורפין אפילו אם נאמר דאסור לשרוף טהורות משום משמרת תרומותי כו' הכא שרי כיון דסופה לאיסור ולילך לאיבוד כו' עיין שם וכתב הרב אלפסי ז"ל דהלכה כראב"י איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע ובפ"ג גבי מתניתין י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דר"מ וחכ"א בזמנן ר"א בר"צ אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן וכתב הרב אלפסי ז"ל דהלכה כר"א בר"צ דר' יהושע ס"ל כוותיה והקשה ר"א תלמידו ז"ל הא ר"י פליג עם ר"א בר"צ בחולין ומתרץ הר"נ ז"ל דקבעו הלכה כראב"י איש ברתותא שאמר משום ר"י הוא דווקא לענין תרומה אבל לא לענין חולין עיין שם באריכות:

והרמב"ם ז"ל פסק דגם חולין מבערין קודם השבת כר"י וכר"מ דמתניתין ולא כחכמים ור"א בר"צ וכתב הה"מ ז"ל דפסק כר"י שקבעו הלכה כמותו וכסתם מתניתין משום דגירסתו לא היה דברי ר"י אלא סתם מתניתין וכן כתב הלחם משנה ז"ל עיין שם:

ובעה"מ ז"ל מפרש טעם פלוגתתן דבין ר"מ וחכמים ור"א בר"צ הוא דר"מ ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה וע"כ בשבת אסור לבער ע"כ מבער קודם השבת וחכמי' ס"ל דמפרר

וזורה לרוח וע"כ משום מצות תשביתו רשאי אף בשבת כיון דאינה אב מלאכה ור"א בר"צ ס"ל גם כן כחכמים דרשאי בשבת גם כן ע"כ מבער חולין בזמנן אבל תרומה האוכליה מעטין מבער קודם השבת:

ולכאורה צ"ע דכי בשביל שאין ביעור חמץ אלא שריפה ע"כ מבער החולין קודם השבת דלמה לו לבער קודם השבת הא אוכלין מצוין ואי דבשבת לא מצי לשורפו יבטלו. דהא מדאורייתא בביטול סגי ולמה גרע מההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותיו יבער ואם לאו יבטלו בלבו וישרפנו בחוה"מ כמו המוצא חמץ בתוך ביתו ביום טוב בחמץ שבטלו מכפה עליו כלי ובחול המועד ישרוף כדאיתא בדף ו' ע"א ובשו"ע סי' תמ"ו והכי נמי כיון דסוף סוף אינו מקיים מצות שריפה בזמנו למה לו להקדים להפסיד החולין שמצוין לו אוכלין ולשרוף בע"ש מוטב לו לאכול עד שעת ביעור ובשבת יבטלו קודם זמן איסור וישרפנו שלא בזמנו בחול המועד אלא ע"כ דלא נוכל לסמוך על הביטול כמו דגרסינן לעיל בפרק קמא דף י' ע"ב וליבטליה בד' וליבטליה בה' כיון דלאו זמן איסורו הוא ולאו זמן ביעורו הוא דלמא פשע ולא מבטיל ליה וליבטליה בשית כיון דאיסורא וכו' לא מצי מבטל ליה ע"כ הכא נמי לא נוכל לסמוך על הביטול דבשבת דהוא זמן ביעור אינו יכול לבטל דלאו ברשותיה קאי ובד' ובה' דילמא פשע וע"כ כיון דאינו יכול לקיים מצות השבתה בשש בזמנו בשבת ע"כ מבערו בע"ש כדי שלא יבוא לידי ב"י וב"י וכן מפורש בירושלמי בפ' אלו עוברין בהדיא דטעמא דר"מ שלא יבוא לידי ב"י וב"י (כאשר נבוא לקמן בע"ה) וחיישינן שמא יבוא לידי ב"י ובל ימצא ע"כ מבער מלפני השבת כדי שלא יבוא לידי ב"י וכו' ודעת המלחמות להרמב"ן ז"ל דהא דאסור לבער בשבת הוא מטעם אחר דכתב שם. דהא דר"מ דס"ל דמבערין את הכל מלפני השבת כוונתו דישייר מזון ב' סעודות והא דתנינן בתוספתא דאופה לו מצה בע"ש לאו משום דלא משייר מן החמץ ויהיה לו מה לאכול בשבת ע"פ ז"א אלא כונתו על מצה של לילה הראשונה מצת מצוה דלא יאפה במוצ"ש לצורך אותו הלילה דחיישינן שמא יקדים לאפותה בין השמשות ולומר לך דר"מ מזרז בביעור ומזרז באפיה כדי שלא יבוא לידי מלאכה או לידי פשיעה עכ"ל. ואפילו מפרר וזורה לרוח נמי אסור בשבת אליבא דר"מ שמא יפשע מחמת חומרא דשבת ולא יפרר ויזרה לרוח כל הצורך וממילא דחיישינן לפשיעה דביטול כדאיתא בהדיא בגמ' כיון דלאו זמן איסורו דילמא פשע. אבל עכ"פ למ"ד דס"ל דאף חולין מבער קודם השבת הוא משום ב"י וכו':

והא דפירש"י ז"ל בסוגיא דדף יג ע"א אמרו לו טהורות לא ישרפו וכו' וז"ל לא ישרפו כלל וכו' ולא להפסיד תרומה בידים ואם לא ימצא להן אוכלין יאכילנה לבהמת כהנים או יבטל בלבו ע"כ כוונתו דלחכמים דפליגי אר"י ס"ל דלא צריך כלל שריפה דס"ל דאף בנתינת לבהמת כהן שפיר מקיים וגם סבירא ליה דלא חיישינן לב"י דמהני ביטול ולא חיישינן לפשיעה וא"צ זריזות וע"כ לא חיישינן לפשיעה דביטול רק דוקא אכל השנים לא דנו חכמים לקבוע הביטול בלאו זמן איסור וביעור וזה דוקא בקביעות לכל השנים לא רצו חכמים לתקן זמן ביטול אבל במקרה שפיר סמכינן זהו טעם החכמים דפליגי אר' יהושע בברייתא הזה דלא חיישי לפשיעותא. וקמ"ל רש"י ז"ל שיטת חכמים דפליגי אר"מ ור"י אבל עכ"פ טעמא דר"מ וטעמיה דר' יהושע משום דחיישינן לפשיעותא ויבוא לידי ב"י וכו' כדמפירש בהדיא בירושלמי טעמיה דרבי מאיר ועכשיו דביארנו כ"ז יש מקום לתרץ בע"ה מה דלכאורה קשה על שיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתו דפסקו כר"י וכר"מ דמבער הכל מלפני השבת הא ר"א בר"צ מכריע הוא וקי"ל הלכה כדברי המכריע ואם כן קשה הלכתא אהלכתא והא דלא פסקו כרב"ג לענין זמן אכילה אף שהוא מכריע משום דרבן גמליאל לאו מכריע הוא טעמיה דנפשיה קאמר פירש"י ז"ל משום דלא נשנית קודם בדברי ר"מ ור"י בין חולין בין תרומה עיין שם אבל הכא לענין ביעור דר"מ קאמר בלישניה דהכל משמע בין חולין בין תרומה וחכמים אומרים בזמנן משמע גם כן הכל ואם ר"א בר"צ דמכריע בין חולין לתרומה הוי שפיר מכריע ומצאתי בצל"ח דמקשה זאת: ואין לומר משום דגרסינן בירושלמי אתיא דר"א בר"צ כר"ג כמה דר"ג אמר מה שני בין חולין לתרומה כן ר"א בר"צ אומר מה שני בין חולין לתרומה כמה דתימר הלכה כר"ג ודכוותיה הלכה כר"א בר"צ אם כן משמע דלפי מה דלא קיימא לן כר"ג בש"ס דילן וס"ל דהכרעה שלישית לאו מכריע הוא דר' גמליאל טעמיה דנפשיה קאמר אם כן ממילא אין הלכה כר"א בר"צ משום דקאי בחד שיטה כר"ג וראיתי בש"ק ז"ל דמקשה על הפוסקים ז"ל דפסקו כר"א בר"צ מהאי ירושלמי הנזכר כיון דהירושלמי ס"ל דר"ג ור"א בר"צ קיימי בחד שיטה לחלוק בין חולין לתרומה אם כן כיון דלא קיימא לן כר"ג ממילא אין הלכה כר"א בר"צ וכן כתב במרה"פ אבל באמת ז"א דלכאורה קשה האיך מדמה רבן גמליאל לר"א בר"צ דקיימי בחד שיטה הא סברותיהן חלוקות הא ר"ג סבירא ליה דתרומה נאכלת לאחר חולין משום קדושתה כדאיתא בירושלמי פסחים פרק קמא במסקנא ואילו ר"א בר"צ ס"ל להיפך דתרומה נשרפת קודם חולין ולא חיישינן על קדושתה וכן כתב בהדיא הצל"ח ז"ל דסברותיהן חלוקות וכן כתב המה"פ ז"ל:

אלא האמת יורה דרכו דתיבות מה שני בין חולין לתרומה אין להם פירוש אלו התיבות מה שני. ע"כ נראה לפענ"ד דה"פ על פי מה דגרסינן לעיל בירושלמי פרק קמא הלכה כר"ג שהוא אומר מעין שניהם עיין שם. פי' דמכריע הוא כהא"מ בבבלי דפריך ולימא הלכה כר"ג דהוא מכריע אמר לי' ר"ג לאו מכריע הוא אלא טעמיה דנפשיה קאמר ואילו הירושלמי סבירא ליה דר"ג מכריע הוא והוא אומר מעין שניהם ע"ז קאמר אתיא דר' אליעזר בר"צ כר"ג כמה דר"ג אומר מה שני בין חולין לתרומה תיבות מה שני הוא קיצור לשון וכאילו אמר מעין שניהן וזהו מה שני דכונתן מעין שניהן בין חולין לתרומה דרבן גמליאל אומר מעין שניהן בין חולין לתרומה ור' אליעזר בר"צ אמר מעין שניהן בין תולין לתרומה כמה דתימר הלכה כר' גמליאל מחמת שאומר מעין שניהן ודכוותיה הלכה כר"א בר"צ דאומר מעין שניהן ואם כן לפי זה אף דבש"ס דילן סבירא ליה דר"ג לאו מכריע הוא דטעמיה דנפשיה קאמר הנ"מ בפלוגתא דר"ג דהתם לא נשנות בדברי ר"מ ור"י תרומה וחולין מה שאין כן במשנה דר"א בר"צ דקאמר ר"מ הכל דהוא תרומה וחולין אם כן ממילא ר"א בר"צ מכריע הוא כדכתב הצל"ח ז"ל כנ"ל:

אבל על פי דברינו לעיל ניחא דלכאורה משמע דהבבלי והירושלמי מחולקין בין טעמא דרב מאיר ובין טעמא דר' יהושע דבברייתא המובא בבבלי דר"א בר"י איש ברתותא אומר משום ר' יהושע גרסינן א"ל טהורות לא ישרופו שמא ימצאו להן אוכלין אמר ליה כבר בקשו ולא מצאו ע"כ משמע מזה דטעמיה דר"י דמתיר לשרוף תרומה טהורה הוא מטעם דאין איסור כלל בשריפתה דכבר בקשו ולא מצאו אוכלין אם כן כיון דסופו ליילך לאיבוד מותר לשורפו בידים]ומשמע מזה דכבר בקשו להן אוכלין ולא מצאו עדיף יותר מחשש שמא יבוא אליהו גבי תלויה דלענין תלוי' ס"ל לר' יהושע דגרמא מותר אבל בידים אסור דהגם דגרמא מותר דס"ל דלא מקרי ראוי לך ור"א ס"ל דמקרי ראוי לך שמא יבוא אליהו ע"כ גם גרמא אסור ור' יהושע ס"ל דגרמא מותר אבל מכל מקום בידים אסור לשרוף מה שאין כן בכבר ביקשו להן אוכלין ולא מצאו ס"ל דנקרא הולך לאיבוד ולא חיישינן כלל שמא חוץ לחומה לנו וע"כ מותר לשרוף בידים[כדאיתא בתוס' ז"ל דאין כאן שום איסור דמשמרת תרומותי ודמו לחולין דמותר לשורפו וע"כ מחויב לשורפו קודם השבת כדי שלא יבוא לידי ב"י וב"י מחשש דפשיעה אבל אם היה איסור בשריפת תרומה טהורה והיה עלה העשה דמשמרת תרומותי היה אסור לשרוף קודם השבת אף דאיכא חשש שמא יבוא לידי בעל יראה ובעל ימצא. מכל מקום אסור לעבור על איסור קל בידים מן הספק שמא יבוא לידי איסור חמור דהא עשה קיל מל"ת כדאיתא ביבמות דף ח' ע"א אטו עשה דדחי ל"ת לאו ל"ת חמור מיניה וע"כ לא התירו למדביק פת בתנור

לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה דוקא בשיבואו לידי ודאי איסור חמור אבל לא בספק איסור חמור לפיכך משיב ר' יהושע כבר בקשו ולא מצאו אם כן אין כאן שום איסור ודמי לחולין ומחויב לשרוף כדי שלא יבא לספק ב"י ובל ימצא:

ואילו בירושלמי בפ' ג' דפסחים גרסינן לבתר המשנה די"ד שחל להיות בשבת אתיא דר"מ כר"א וריבה מן דר"א דר"א אומר שלא יבוא לידי ב"י וב"י ור"מ אומר שלא יבוא לידי ספק בל יראה ובל ימצא ע"כ פי' דגרסינן בירושלמי גבי כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב פלוגתא דר"א ור"י דר"א סבירא ליה דמניח אחת בתנור לשם חלה ונשרפת אמר ליה ר"י ולא נמצאת כשורף קדשים ביום טוב אמר ליה ר"א לדברך הרי הוא עובר בב"י ובל ימצא אמר ליה מוטב לעבור מצוה בל"ת שלא באת לפניו ממצוה בל"ת שבאת לפניו אמר ר' פנחס אתיין אלין פלוגתא כהדין פלוגתא דתנינן תמן הניתנין למטה וכו' אמר ליה ר"א לדבריך ה"ה עובר על בל תגרע אמר ליה מוטב לעבור מצוה בל"ת שלא באת לפניו וכו' ע"כ נמצא דר"א ס"ל דמותר לעבור על שריפת קדשים ביום טוב מלעבור על ב"י וב"י ע"ז קאמר דאתיא דר"מ כר"א וריבה מן דר"א פי' ויותר מן דר"א דרב אליעזר אומר שלא יבוא לידי בל יראה ובל ימצא ודאי ע"כ מתיר שריפת קדשים ביום טוב ורב מאיר ס"ל עוד יותר אפילו מפני ספק ב"י וב"י מותר לעבור על שריפת קדשים בחול ואתיא חכמים כר' יהושע וריבה מר' יהושע דר"י אמר אין שורפין את הקדשים ביום טוב וחכמים אומרים אפילו בחול אין שורפין את הקדשים ע"כ]והאי אתיא חכמים כר"י מפורש היטב בביאור יפה בחיבורי מגדל דוד עיין שם[אלמא דשיטת הירושלמי דר' מאיר ס"ל דלעולם איכא איסור בשריפת תרומה טהורה ועכ"ז מתיר מפני ספק בל יראה ובל ימצא ונמצא דברייתא דראב"י איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע דלא מובא זאת הברייתא בירושלמי לא כשיטת הירושלמי דאילו בברייתא המובא בבבלי שם ראב"י איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע הא דשורפין תרומה טהורה משום דאין איסור כלל דמשמרת תרומותי דכבר בקשו ולא מצאו ולא חיישינן לשמא וסופו ללילך לאיבוד ואין כאן שום איסור דמשמרת תרומותי כמו שכתבו בתוס' ז"ל ואילו שיטת הירושלמי אליבא דר"מ דלעולם איכא איסור בשריפת תרומה טהורה דמשמרת תרומותי ומכל מקום מותר מפני שלא יבוא לידי ספק בל יראה ובל ימצא ולפי זה מצינן חילוק בין בבלי וירושלמי דלברייתא המובא בבבלי טעמא דמותר לשרוף תרומה טהורה משום דאין כאן איסור דמשמרת תרומותי דכבר בקשו ולא מצאו אוכלין ודמי לחולין דמותר לשורפו ומחויב לשורפו כדי שלא יבוא לידי ספק בל יראה ובל ימצא אבל לשיטת הירושלמי לר"מ

דמחויב לשורפו משום שלא יבוא לידי ספק בל יראה ובל ימצא וע"כ מותר לו לעבור על שריפת קדשים טהורין כדי שלא יבוא לידי ספק בל יראה ובל ימצא:
ועכשיו דזכינו לזה מתורץ קושייתנו בטוב טעם דנחזי אנן בהכרעה דר"א בר' צדוק אם נקרא הכרעה או טעמיה דנפשיה קאמר תלי בפלוגתא שבין בבלי וירושלמי דלשיטת הבבלי הוי מכריע ולשיטת הירושלמי אינו מכריע דשיטת רש"י ז"ל במס' פסחים דף כא וכן מובא בתוס ז"ל במס' ב"ק דף קט"ז גבי הכרעת ר"י בר' יוסי אני אכריע בבית תעשה זילוף ובשדה תשפוך הכל דאמרו לו אין הכרעה שלישית מכרעת פי' רש"י ז"ל דלא נקרא הכרעה משום דלא מבואר בתנאים הראשונים דפליגא בתקלה דלמא טעמא אחרינא הוא ולאו משום תקלה ור"י חייש לתקלה ואם כן הוי הכרעה שלישית בשלמא אם היה טעמם של תנאים ראשונים משום תקלה אם יש חשש תקלה או לא ונחלקו בזה ע"כ המכריע דבבית שייך תקלה ובשדה לא שייך תקלה אם כן מכריע פלגא כמר ופלגא כמר אבל מכיון דלא נחלקו תנאים ראשונים כלל בתקלה אלא בטעם אחר ונמצא דר"י בר"י מחדש טעם אחר ולא שייך מכריע פלגא כמר ופלגא כמר כן שיטת רש"י ז"ל ולפי זה לשיטת הירושלמי לא נקרא ר"א בר"צ מכריע רק לשיטת הבבלי דלשיטת הבבלי מחלוקת ר"מ וחכמים בזה דר"מ ס"ל דחיישינן לבל יראה ובל ימצא וחכמים ס"ל דלא חיישינן לפשיעותא ולא חיישינן כלל לבל יראה ובל ימצא וע"כ מבער בזמנן וכן פליגי בתרומה דר' מאיר ס"ל דמותר לבער ולשרוף תרומה טהורה משום דכיון דסופו ליילך לאיבוד אין כאן איסור כלל דמשמרת תרומותי ודמי לחולין דכבר בקשו ולא מצאו ורבנן ס"ל דאסור לשרוף תרומה טהורה שמא ימצא להן אוכלין ונקרא ראוי לך וע"ז מכריע ר"א בר"צ פלגא כמר ופלגא כמר דלענין חולין ס"ל כרבנן דאין כאן חשש ספק דב"י וב"י ומבער בזמנן אבל כ"ז בחולין דלמה לו להפסיד חולין שיש להן אוכלין אבל בתרומה דכבר ביקשו ולא מצאו ולא חיישינן כלל לאוכלין למה לו להמתין על שבת ולפררם ולזורם לרוח בשבת הא אין לו בהם שום צורך השתא ולמה לו לחלל את השבת בחנם אפילו במפרר שאינו אב מלאכה כיון שאין לו בהם שום צורך כדפי' הבעה"מ ז"ל ונמצא דפלגא אית ליה כמר ופלגא כמר לענין שאין איסור בשריפת תרומה טהורה ס"ל כר"מ ולענין ספק בל יראה ובל ימצא כחכמים ע"כ הוי שפיר מכריע מה שאין כן לשיטת הירושלמי דאף ר"מ ס"ל דחיישינן שמא ימצא להן אוכלין והוי איסור בשריפתה אך דמותר מפני שלא יבוא לידי ספק בל יראה ובל ימצא וכיון דר"א בר"צ ס"ל כחכמים דלא חיישינן לספק בל יראה ובל ימצא אם כן למה מותר לשרוף תרומה טהורה הוא ע"כ משום דס"ל דאין איסור כלל בשריפתה דכבר בקשו ולא מצאו אם כן לאו מכריע הוא

אלא טעמיה דנפשיה קאמר וע"כ לשיטת הירושלמי תלי הכרעה דר"א בר"צ בהכרעה דר"ג כמה דס"ל לירושלמי בר"ג דאמר מעין שניהם וס"ל להירושלמי שם דהכרעה שלישית מכרעת גם כן ואם כן לפי זה מתורץ קושיתינו על הרמב"ם ז"ל דלמה לא פסק כר"א בר"צ המכריע משום דלא פסיקא לן כיון דתלי בפלוגתא שבין בבלי וירושלמי ולא פסיקא לן טעמא דר"מ ולא פסיקא לן דר"מ וחכמים פליגי באם חיישינן לשמא ימצאו להן אוכלין או כבר בקשו ולא מצאו או טעם פלוגתייהו באם חיישינן להפק ב"י וכו"ע ס"ל דחיישינן שמא ימצאו להן אוכלין ונמצא דלפי זה דר"א בר"צ לאו מכריע הוא דלמא פליגי בטעמים אחרים והוי כההיא דבית ושדה דלא פסיקא לן בטעמא של בית שמאי ובית הלל דלמא טעמא אחרינא הוא ולא משום תקלה וכיון דאיכא למימר טעמם הוא משום תקלה ואיכא למימר דטעם אחרינא הוא לא נקרא ר"י בר"י מכריע כלל והכי נמי לא נקרא רבי אלעזר בן רבי צדוק מכריע ודו"ק:

פרק ד

הלכה ח

והן שיחזירוה שלשה ימים ע"י הירושלמי מובן שיטת הרמב"ם ז"ל דפסק גבי הברחה דמותר בחוה"מ ובמתה דמושיבין אחרת תחתיה הוא דווקא בי"ד ולא כפירש"י ז"ל דמושיבין אחרת תחתיה הוא בחוה"מ גם כן וכן ס"ל דלהושיב על ביצים אסור אפי' בי"ד ולא מותר רק העמדת שובכין הוא מקום העמדה ולא כפירש"י ז"ל ומן הירושלמי הזה מוכח כן דהא מדייק דע"כ יש ג' ימים י"ג וי"ד וט"ו ואילו לפירש"י ז"ל הרי שרי בי"ד וכן מוכח דע"כ מושיבין אחרת תחתיה הוא דווקא בי"ד דאם לא כן אלא בחול המועד גם כן שרי ואם כן האיך מביא ר' מאיר ראיה דלא משכחת לן רק בשלשה ימים על ידי מקצת היום ככולו הא יקשה ממושיבין אחרת תחתיה דבעינן מעת לעת א"ו בהא דמושיבין אחרת תחתיה הוא בי"ד דווקא ועל זה אינו מביא ראיה ואינו מביא ראיה רק על החזירה דמיירי בחול המועד אך קשה לו לשיטת רש"י ז"ל משיטת הבבלי גם כן דהאיך קאמר ר"ה דבחזירה אינו מותר אלא בתוך ג' לאחר מרידה דלא פרחה צימרה הא במתה דודאי פרח צימרה מכל מקום מושיבין אחרת תחתיה א"ו דקאי הא דמושיבין אחרת תחתיה רק אי"ד ועל כן נראה לפענ"ד דגם רש"י ז"ל סובר כן ומה שכתב הה"מ ז"ל דשיטת רש"י ז"ל אינו כן צ"ע ומה שהקשה הב"י ז"ל מדוע לא פסק הרמב"ם ז"ל כההיא דר"ה דבעינן שלשה ימים לאחר המרידה י"ל דסבירא ליה להרמב"ם ז"ל דר' אמי דפליג על ר"ה על שלשה ימים לפני מרידה ה"ה דפליג על השלשה ימים דלאחר מרידה וע"כ לא בעינן

כלל ג' ימים והא דפסק דבמתה מושיבין אחרת תחתיה דבעינן ג' ימים מעל"ע משום דסמיך על הירושלמי דליכא בזה פלוגתא והפלוגתא דרב הונא ורבי אליעזר הוא רק בהחזירה. ודו"ק:

הלכה ט

נשמעיניה מן הדא משנודעו העוללות העוללות לעניים. מכאן יש לתרץ קושית הגאון בעל המחבר ס' אמרי בינה דמקשה על המתניתין דספ"ב דמס' פיאה קצר חציו והקדיש חציו הפודה מיד הגזבר הוא נותן פיאה לכל וקשה דמשמע דוקא הפודה מחויב הא הגזבר פטור וקשה למה לא יתחייב הגזבר דהא כיון שקצר חציו כבר נתחייב בפיאה והוי כמקדיש כרמו משנודעו העוללות העוללות לעניים והניח בצ"ע. אבל לפי מה שכתב המשנה למלך ז"ל בפ' ב' ד"ה תרומות דפיאה לא הוי הפקר לאחר הפרשה אלא דווקא בזכיית עני. ולא דמי ללקט דהוי תומ"י הפקר לעניים עיין שם ואם כן לא קשה כלל דווקא בעוללות משנודעו העוללות העוללות לעניים כדאיתא הכא דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו מה שאין כן בפיאה דהוי עדיין שלו אפילו לאחר ההפרשה עד דמטי ליד עני וע"כ חל ההקדש וע"כ פטור הגזבר רק הפודה מן הגזבר ודו"ק:

פרק ה

הלכה ג

כיצד שלא לאוכליו שחטו לשם חולה לשם זקן שאינן יכולין לאכול כזית כו' הדא אמרה שהקטן יש לו מניין לפסול הדא אמרה היה נתון בדרך רחוקה כו' הדא מסייעא לדרומיי דרומיי אמרין אימורין כו' הדא אמרה שחטו שתאכל ממנו חצי חבורתו כו' א"ל כשהיה שם כשירין ושחטו לשם פסולין ה"פ דהנה בלאוכליו ושלא לאוכליו יש ג' מדריגות שחטו על שתיהן על אוכליו ושלא לאוכליו ומנה תחלה כל החבורה אוכלין ואינן אוכלין כמו חולה וזקן. ואחר כך שחט גם כן על שתיהן ובפירוש הפריט לאוכלין ולשאינן אוכלין הרי מדריגה אחת דעלה שנינו במשנתינו דכשר. עוד מדריגה שמנה כל החבורה אוכלין ואינן אוכלין ושחט על שאינן אוכלין לבד דזה פסול. כדאיתא בתוס' ז"ל ד' ס' ע"א ד"ה שחטו ועוד מדריגה דאם מנה כל החבורה ושחטו שיתכפר בו חצי חבורתו ס"ל לר' יונה לקמן ע"ב דפסול דנעשה כמתפיס כפרת אלו לאלו מאחר שלא נתכפר בו אלו לא נתכפר בו אלו מכיון שמנה אותם כאחת ע"כ כל המינין נחשבין כאחד ותלויין זב"ז דאי אפשר שיעלה למקצת ולא יעלה למקצת הנשאר אלא או דכולן יוצאין או דכולן אינן יוצאין. ואם כן בשמנה תחלה אוכלין ואינן אוכלין כמו בריאים וחולים וזקנים. אם שחט

על בריאים לבד נמצא דמתכוין שיצא בו מקצת מנוין ומקצת מנוין לא יצאו אם כן פסול דהא נתפס כפרת אלו לאלו דצריך להיות כל המנוין נחשבים כאחד וא"א דלחצי מנוין יעלה הפסח ולחצי הנשאר לא יעלה. ז"א אלא דכולם נחשבים כאחת דהמנוין תלוין זב"ז ואם כן כולם אינן יוצאין אך יש לומר דלא דמי לדר' יונה הנ"ל דאימתי אמרינן דאי אפשר שיתכפר חצי מנוין וחצי מנוין לא יתכפרו ה"מ כשהיו כולם בריאים וכולן ראוים נמצא דכולן הוי מנוין אם כן כל המנוין תלוין זב"ז ואם לא נתכפרו לאלו לא נתכפרו לאלו אבל אם אותן שלא נתכפרו לא נחשבו מנוין כלל כגון חולין וזקנים אינן תלוין זב"ז דהא אותן שלא נתכפר עליהן ולא כיון עליהם אינן נחשבים למנוין ואינן תלוין זב"ז ולא שייך למימר שתאכל חצי חבורה ז"א דהא אינו חצי חבורה אלא כל החבורה:

ועכשיו יתבאר הסוגיא הזאת דקס"ד הא דתני בברייתא כיצד שלא לאוכליו לשם חולה או זקן משמע חולה אחד וזקן אחד בתוך החבורה בריאים ולא כמו דמסיק ר' חגי אחר כך תיפתר שהיה כולן חולין כמו דפריך אם כן נתני לשם בני חבורה פסולין אלא ע"כ לדעתי' דר' יוסי דלא היה רק זקן אחד או חולה אחד אם כן קשה למה פסול הא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר א"ו דס"ל כר"א דבסמוך דמיירי בשתי עבודות דאין מחשבת אוכלין בזריקה כדאיתא לקמן אבל בשחיטה גופה פסול לאוכליו ושלא לאוכליו ולכאורה קשה מ"ט הא אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה וכל השחיטה צריך בשביל האוכלין לחוד כדפירש"י ז"ל דף ס' ע"א אלא ע"כ דצריך השחיטה בשביל כל החבורה וע"כ נמצא דהוי כשוחט ע"מ שיתכפרו בו חצי חבורתו ואם כן ע"כ מוכח דחשיב זקן וחולה בר המנאה לפסול וחשובים מן החבורה דאל"כ לא חשיב חצי חבורתו אם כן הדא אמרה כמה דברים וקחשיב ואזיל וקמקשה הדא אמרה שהקטן יש לו מניין לפסול הגם דאין לו מניין מכל מקום יש לו מניין לפסול וכמו דגרסינן לקמן ע"ב שהמחשבה לכושר ולא לפסול פי' דהמחשבה מהני לקולא לכושר ולא לחומרא לפסול עיין שם וה"נ ה"פ דאף על פי דהקטן אין לו מנין לכושר אבל יש לו מנין לפסול דלחומרא חשיב המנאתו המנאה הדא אמרה היה נתון בדרך רחוקה ושחטו לשמו פסול פי' כיון דאמרת דאפילו מי שאינו ראוי לאכול פטור מפסח ואינו ראוי למנות על הפסח אף על פי שאין לו מנין לכושר מכל מקום יש לו מנין לפסול אם כן לפי זה היה בדרך רחוקה מאוסקופת העזרה ולחוץ דקיימא לן לקמן בפ"ו הלכה ג' אמר ר' יוחנן לא אמר ר"א אלא לפטרו מהכרת עיין שם דבהיה בדרך רחוקה לא פטר אלא מהכרח דרחמנא אמר ובדרך לא היה אבל מי שהיה בדרך רחוקה פטור מהכרת דפטור מעשיית פסח ואבל אם שחטו עליו שפיר דמי ויצא בו ידי חובת פסח ולכאורה קשה כיון דפטור מפסח אם כן המנאתו לאו

המנאה הוא ואם כן פסח נשחט שלא למנויו כדפירש"י ז"ל במס' פסחים דף צ"א ע"ב גבי נשים כיון דפטורין מפסח המנאתם לאו המנאה הוא והוי שלא למנויו אך דנשים בראשון רשות ונתנה להם התורה רשות לאכול עיין שם אבל ז"א דקיימא לן דשה לבית אבות לאו דאורייתא וכתב הר"נ ז"ל במס' נדרים דף לו ע"א דלא הוי שלא למנויו אע"פ דפטורין מפסח אם כן המנאתו לאו המנאה הוא. משום דלא אסר רחמנא שלא למנויו אלא דווקא להני דראוין להמנות אבל קטנים דלאו בני הכי ל"ל בה וכן כתבו התוס' ז"ל שם דלא אסר רחמנא שלא למנויו אלא להנהו דאיתנהו במצות תכוסו אבל לאותן דלא שייך בהו לא מיירי מידי דהוי אנשים דרשות הן שאף על פי שאין חייבין בפסח מותרת לאכול ממנו ולא הוי שלא למנויו וכן בקטנים עכ"ל ז"ל ואם כן הכא נמי מי שהוא בדרך רחוקה הגם דפטור מפסח מכל מקום בששוחט לשמו אינו נקרא שלא למנויו משום דאיסור בשוחט שלא למנויו היינו דווקא בשוחט לשם מי שראוי להמנות ושחט עליו בלא המנאה אבל בשוחט לשם מי שאינו ראוי להמנות דפטור מפסח שפיר דמי ואינו נקרא שלא למנויו ואי ס"ד דכל אותן שפטורין מפסח ואין לו מנין לכושר יש לו מניין לפסול אם כן קשה בקטן האיך אוכל פסח משום דאין בר המנאה הוא ז"א הא אף על פי שאין לו מנין לכושר יש לו מנין לפסול ולאו בר המנאה הוא לכושר והמנאתו לאו המנאה הוא הוא שמנה על הפסח וכאילו לא נמנה עליו לענין כושר וע"כ אסור לאכול ממנו דנקרא בר המנאה לפסול לחומרא]אם לא דשה לבית אבות דאורייתא[וכן קשה במי שהיה נתון בדרך רחוקה ושחטו לשמו פסול כיון דאין לו מנין לכושר ויש לו מנין לפסול אם כן הוי שוחט שלא למנויו וא"ל דכיון דלאו בר מניין הוא לא הוי שלא למנויו ז"א דכיון דאין לו מנין לכושר ויש לו מניין לפסול אם כן לענין שלא למנויו הוא פסול משום דהמנאתו לאו המנאה והוי שלא למנויו דאין לו מניין לכושר אבל לא חשוב בר המנאה דיהא מותר שלא למנויו כיון דיש לו מנין לפסול וקשה הא לקמן אמרינן דכשר בפ"י ה"ג עיין שם הדא מסייעא לדרומיי דדרומיי אמרין אימורין שאבדו מחשב להן כמו שהן קיימין כפי' הק"ע ז"ל דמחשב עליהן מחשבת פסול אע"ג שאבדו כמו שהן קיימין דמי לענין מחשבת פסול דהני שאינן יכולין לאכול כמו שאינן הן ואפ"ה מהני המחשבה שחשב עלייהו לפסול הפסח הדא אמרה שחטו שתאכל ממנו חצי חבורתו פסול. דהע"כ הא דפסול ליה בחולה וזקן אחד הוא משום דהוא שחטו שתאכל ממנו חצי חבורתו כנ"ל אם כן ע"כ בששחט על חצי חבורתו פסול וע"ז אמר ר' חגי קומי ר' יוסי תיפתר שהיו כולן חולין אם כן לא מוכח מידי מכאן דהוי בשוחט לחצי חבורה ואם כן חולה וקטן נקרא חצי חבורה השניה דיש מנין לפסול ז"א דמיירי שלא היה רק חבורת

חולים וזקנים. א"ל אם כן נתנו לשם בני חבורה פסולין א"ל כשהיו שם כשירים ושחטו לשם פסולין פי' דמיירי בששחט רק על שאינן אוכלין לבד אף על פי שמנה גם אוכלין מכל מקום כיון ששחט על שאינן אוכלין לחוד פסול כמו שכ' התוס' ז"ל במס' פסחים דף פ' ע"א ד"ה השוחט עיין שם נמצא לב' האוקימתות רבותא קמ"ל לאוקימתא קמייתא קמ"ל דלאוכלין ושלא לאוכלין הוי כשוחט לחצי חבורה אף דחצי חבורה השניה הוי אותן שאינן ראוין להמנות ולאוקימתא בתרייתא קמ"ל רבותא דשלאו לאוכלין פסול אף על פי שהיו גם אוכלין מנוין עליו ועיין בתוס' ז"ל הנ"ל והפסול הוא משום שלא לאוכליו דווקא ולא משום חצי חבורתו ודו"ק:

הלכה ד

והיידינו לשמו פטור תמן אמרין בשם ר"ח בשעיברה שנתו בין ראשון לשני ר' לא בשם ר' יוחנן בשעובר זמן כפרתו פסח שעובר זמנו ושחטו לשמו בזמנו או ששחט אחרים לשמו בזמנו פי' דאיתא במתניתין דידן בי"ד לשמו חייב שלא לשמו פטור ושאר כל הזבחים בין לשמן ובין שלא לשמן פטור ובמועד לשמו פטור שלא לשמו חייב ושאר כל הזבחים בין לשמן בין שלא לשמן חייב כו' וע"ז מפרש בגמ' לשמו פטור והוא פסול שלא לשמו חייב והוא כשר פי' דנפ"מ בין זמנו ושלא בזמנו דבזמנו לשמו כשר וע"כ חייב. שלא לשמו פסול וע"כ פטור אבל שלא בזמנו לשמו פסול וע"כ פטור. שלא לשמו כשר. וע"כ חייב. ומוקמינן לשמו דשלא בזמנו דפטור מיירי בשנטמאו הבעלים ע"כ לשמו פסול וע"כ פטור ותלי זב"ז ולא קשה הא משכח"ל גם בזמנו לשמו פטור והוא פסול באופן אוקימתא זה שנטמאו הבעלים ונדחו לפסח שני ואם כן באופן זה אפילו בזמנו לשמו פסול והוא פטור אם כן לפי האוקימתא זה משכח"ל גם בזמנו לשמו באופן זה כמו בתוך המועד דלשמו פטור אבל ז"א דהא לא נחית במתניתין דידן לפרש החילוק דבין לזמנו ובין שלא בזמנו אלא באופן זה דבזמנו כשר לשמו וע"כ חייב ובלא בזמנו לשמו פסול וע"כ פטור ובשלא לשמו הוא להיפך דבזמנו פסול וע"כ פטור ובלא בזמנו להיפך שלא לשמו חייב משום דכשר ונחית התנא דידן לאשמועינן החילוק בין בזמנו לשלא בזמנו דמה דהכא כשר הכא פסול. ומה דהכא פסול הכא כשר. וע"כ נפ"מ בין זל"ז לשוחט על החמץ מה שאין כן לשמו בזמנו דהפסול ופטור בזה לא נחית ולא נחית רק מה דלשמו בזמנו כשר ושלא בזמנו דהפסול אבל לשמו בזמנו דפסול יפטור לא נחית לזה אבל היידנו לשמו דפטור כלומר דפטור וכשר בזמנו היכי משכח"ל דפטור וכשר דאם פטור ופסול משכח"ל שפיר כנ"ל אבל היכי משכח"ל דפטור. אף על פי דכשר ושאל הגמ' היכי תמצא דבזמנו לשמו פטור וכשר וע"כ לא מסיים בזה פטור ופסול כמו

בכל הסוגיא ע"ז מסיק תמן אמרי בשם ר"ת בשעיברה שנתו ביו ראשון לשני ר"ל בשם ר"י בשעובר זמן כפרתו זה יתבאר היטב על פי התוס' ז"ל במס' פסחים דף פ"ט ע"א ד"ה ונטרחו וז"ל ואת אכתי לימא דלא בעי עקירה שלמים לשם פסח קשחיט. וי"ל כיון דאיכא אינש דצריך לו לכו"ע בעי עקירה כדאמרינן בפ' תמיד נשחט דף כד כגון שהיו בעלים טמאי מתים כו' עכ"ל ז"ל ובמהרש"א ז"ל יש לדקדק מאי קושיא דהא דאיכא מ"ד דלא בעי עקירה היינו אחר זמן פסח אבל קודם זמנו וכ"ש בזמנו לכו"ע ודאי בעי עקירה כמו שכתבו התוס' ז"ל בפ' תמיד נשחט דהכי מוכח התם. ויש לומר דהכי כשהפריש ב' פסחים ויצא כבר בא' מהם יש לדמותו לאחר זמנו דאינו עומד לעצמו. שוב לפסח כלל ולא בעי עקירה ותירצו כיון דבזמנן הוא ואיכא אינש דצריך כו' וק"ל עכ"ל ז"ל ומצינו מהך סוגיא דמחולק בין זמנו לשלא בזמנו דשלא בזמנו לא בעי עקירה אפילו דחזי לפ"ש דהא מוקי בדף ס"ד כגון שהיו בעלים טמאים ונדחו לפ"ש אבל אי דהבעלים עשאו פסח לא בעי עקירה אפילו דחזי לפ"ש מה שאין כן בזמנו כין דאיכא אינש דצריך ליה בעי עקירה ובע"פ כשעדיין איכא אנשים דלא נתכפרו עדיין בעי עקירה והיינו דדייק המהרש"א ז"ל דבזמנו כיון דאיכא אינש דצריך ליה ובזמנו דווקא דבזמנו לכו"ע בעי עקירה אם איכא אינש דצריך לי' דהא אצלו עדיין קודם כפרה. ועל ידי זה יתבאר היטב הסוגיא הזאת דהאיך משכח"ל בזמנו לשמו פטור וכשר תמן אמרין בשם רב חסדא כשעיברה שנתו בין ראשון לשני ר"ל בשם ר"י כשעובר זמן כפרתו פי' דר"ל בשם ר"י ס"ל דכיון דעבר זמן הכפרה דכל הג' כיתות כבר שחטו הפסח וליכא שום אינש דצריך לי' שוב לא בעי עקירה וע"כ כשר משום דהוי כשוחט אחרים לשמו. ור"ת ס"ל דדוקא כשעיברה גם שנתו בין ראשון לשני אבל כשעבר זמן כפרה לחוד והוא בתוך שנתו בפ"ש לא נתעקר שם פסח ובעי עקירה בזמנו כיון דחזי לשני ואם כן בשוחטו לשמו לאחר שנתכפר הוא וכל ישראל פסול דהוי כשוחט פסח לשם שלמים ולא הוי כשוחט שלמים לשם פסח כשוחט אחרים לשמו כמו דס"ל לר"י ז"א דהא בעי עקירה אם לא כשעובר גם שנתו בין ראשון לשני. ונמצא לפני כפרה כו"ע לא פליגי כיון דאיכא אינש דצריך לי' לכו"ע בעי עקירה וכמו שכתבו התוס' ז"ל דף פ"ט הנ"ל וכן כשעיברה שנתו בין ראשון לשני לכו"ע לא בעי עקירה אבל לאחר זמן הכפרה של כל ישראל וליכא אינש דצריך ליה אך לא עיברה שנתו בין ראשון לשני זהו פלוגתא בין ר"ח בין ר"ל בשם ר"י דלר"ח בעי עקירה ולר"ל בשם ר"י לא צריך עקירה ואם כן לרב חסדא אינו כשר בשחטו לשמו בזמנו רק בשעיברה גם שנתו בין ראשון לשני ור"ל בשם ר"י כשעיברה זמן כפרתו לחוד ע"כ קאמרינן והיידינו לשמו פטור דמשכח"ל בזמנו לשמו פטור וכשר וזה לא שייך

למישאל רק בלשמו דמשכח"ל האי היכי תימצא דאף על פי דכשר מכל מקום פטור והא דכשר הוא משום דהוי כשוחט אחרים לשמו דכשר דהוי שלמים ובשלמים בי"ד פטור בשוחט על החמץ אבל לא שייך היכי תימצא שלא לשמו בזמנו דיהא כשר וחייב ז"א דאי כשר הוא בשוחטו לאחר כפרה משום דעוקר ממנו שם פסח והוי שלמים ע"כ פטור דשלמים בי"ד פטור בשוחט על חמץ ולא משכח"ל רק היכי תמצא חדשה לשמו בזמנו דכשר ופטור משום דהוי שלמים בי"ד ובשלמים פטור בשוחט על החמץ והא דלא מסיים בהדיא תיבת כשר משום דקאי אמתניתין דלשמו בזמנו חייב ושלא לשמו בזמנו פטור. ובמועד איפכא לשמו פטור ושלא לשמו חייב וקאי על מתניתין אלשמו בזמנו חייב]והוא משום דהוא כשר[ושאל היכי משכח"ל דפטור ר"ל על אופן זה דכשר ע"ז מסיים תמן אמרי בשם רב חסדא כשעיברה שנתו בין ראשון לשני ר"ל בשם ר"י כשעוברה זמן כפרתו. וע"ז מסיק הברייתא פסח שעיברו זמנו ושחטו לשמו בזמנו או ששחט אחרים לשמו בזמנו ר"א פוסל ור"י מכשיר כו' שהוא כשוחט שלמים לשם פסח מכיון שעיברה זמנו לא שניא הוא השוחט פסח לשם שלמים הוא השוחט שלמים לשם פסח הוא סיום לדברי ר' יהושע ובניחותא. וע"ז מסיים ע"ד דר"ח הא דמכשיר ר"י הוא דווקא כשעובר גם שנתו בין ראשון לשני וע"כ לא בעי עקירה והוי כמו שחטו אחרים לשמו ע"ד דר"ל בשם ר"י כשעובר זמן כפרתו כיון דליכא אינש דצריך לא בעי עקירה והוי כשוחט אחרים לשמו דכשר לר' יהושע ודו"ק:

פרק ו

הלכה א

אבל צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין תנינן חשיכה יצאו וצלו פסחיהן ואת אמר הכין לשלשלו לתנור להרכבו והבאתו מחוץ לתחום לא אמר אלא חוץ לירושלים כו' פי' המפרשים ז"ל לא הבנתי הק"ע ז"ל מגי' כמו שהיא בשבת פ"ב וקשה לי מאוד דאם כן מאי בעי הכא הך דהרכבתו והבאתו מחוץ לתחום בא בזה עמד הגמ' בפני עצמה לקמן בסוגיא ועוד איני מבין לכאורה וצ"ב גדול לסידור הסוגיא דציין מתחילה על המתניתין דחתיכת יבלת. וגרס כל הסוגיא ואחר כך מציין על הבאתו מחוץ לתחום הא הבאתו מחוץ לתחום הוא מתחלה במתניתין. ואחר כך מתחיל לפלפל בהך דחתיכת יבלתו וגריס חתיכת יבלתו שבות אר"א לא תני ריב"ח אלא הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום ופי' המפרשים ז"ל דר"י בר"ח לא גריס כלל במתניתין חתיכת יבלתו. וקשה מאוד הא ריב"ח משני לעיל כאן ביד כאן בכלי ואי נימא דר"א משני כך בשם ריב"ח ולי' לא ס"ל כמו

שכ' הש"ק ז"ל זה קשה מאוד מאי דמסיק מן בגין דו סבר בכלי כו' אלמא דריב"ח הוא דמשני כאן בכלי וקשה מאוד הך סוגיא גם מה דמסיק אר"מ הזייה שבות ואילו שבות הזייה דוחין וכו' לכאורה האי סוגיא שייך לבתר מתניתן דה"ב ולכאורה שם מקומו דהאי סוגיא:

ונלפענ"ד לפרש הסוגיא בע"ה על פי הסוגיא דמס' עירובין בבבלי דף קג ע"א דגרסינן שם ורמינהי הרכיבו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין ר"א ור"י בר"ח חד אמר כאן בלחה כאן ביבשה וחד אמר הא והא בלחה ולא קשיא כאן ביד כאן בכלי כו' כו' ואידך דומיא דהרכבו והבאתו מחוץ לתחום קתני דרבנן ואידך הרכיבו דלא כר' נתן כו' הבאתו מחוץ לתחום כר"ע דאמר תחומין דאורייתא מתיב ר"י כו' אלא אמר רב יוסף הא והא ביד ושבות מקדש במקדש התירו שבות דמקדש במדינה לא התירו כו' כו' איתיביה משלשין את הפסח לתנור עם חשיכה הא הכא דשבות מקדש במדינה ולא גזרינן שמא יחתה בגחלים אישתוק כו' כו' בני חבורה זריזין הן ואביי כהנים זריזין הן אמרינן בני חבורה זריזין הן לא אמרינן ע"כ היוצא לנו מתוך הסוגיא הזאת דחד מ"ד מוקי למתניתין דהרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו דהוא מדאורייתא וחד מ"ד מוקי לה משום שבות דלמ"ד דמוקי בכלי הוא מדאורייתא ומ"ד דמוקי בלחה הוא מדרבנן והוא משום שבות דגוזז וכיון דביד לא הוי רק שבות משום דהוי כלאחר יד דאין דרך לחותכה אלא בסכין ואין כאן אלא שבות כפירש"י ז"ל במשנה דמס' עירובין הנ"ל וע"ז מתיב בגמ' למ"ד בכלי דהוי מדאורייתא והא דקתני הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום הוא נמי דאורייתא הא מוכח ממתניתין דהוא משום שבות דהא קתני בסיפא אר"א ק"ו ומה שחיטה שהיא משום מלאכה כו' אלו שהן משום שבות ולא משני מידי עלה:

ועיין ברמב"ם ז"ל פ' ט' משבת ה"ח דפסק הנוטל יבלת בין ביד בין בכלי בין לו בין לאחר פטור]וזה פטור אבל אסור[ומותר לחתוך יבלת במקדש ביד אבל לא בכלי ותמה הה"מ ז"ל האיך פסק דהנוטל יבלת בכלי פטור הא מהך סוגיא דעירובין מוכח בהדיא דבכלי הוי מלאכה דאורייתא והניח בצ"ע:

ואחר שביארנו כ"ז יתבאר הירושלמי כעין חומר דפריך תמן תנינן חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן ואת אמר לשלשולי לתנור פי' דהאיך תנינן משלשלין את הפסח לתוך התנור ערב שבת עם חשיכה הא הוי שבות שמא יחתה בגחלים כיון דבשבת אסור צליית הפסח ומשני להרכבתו והבאתו מחוץ לתחום לא אמר אלא לחוץ לחומת ירושלים אבל חוץ להעזרה מותר משום שבות שהתירו במקדש פי' מחוץ לירושלים דתחומין דאורייתא זה אסור אבל חוץ להעזרה דהוי שבות דירושלים כרמלית היא מותר משום

שבות שהתירו במקדש אלמא דמותר שבות דמקדש במדינה דאל"כ למה נקט והבאתו מחוץ לתחום אפילו מירושלים להעזרה נמי יהא אסור משום שבות דמקדש במדינה אלא ע"כ דשבות דמקדש מותר במדינה ודווקא תחומין דאורייתא אסור מה שאין כן שבות דמקדש במדינה וע"כ משלשלין את הפסח לתנור ע"ש עם חשיכה אפילו דבני חבורה זריזין הן לא אמרינן ונמצא לפי זה דלשיטת הירושלמי מיירי מתניתין הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום היא מדאורייתא ולא משום שבות דשבות התירו במקדש והדר מפרש האי חתיכת יבלת. ופריך תמן תנינן חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור. הכא את אמר דוחה והכא את אמר אינו דוחה ומשני ר"ס בשם ריב"ל בשם בן פדייה מפני קילקול פייסות. פי' דהירושלמי מפרש האי מתניתין דעירובין חותכין יבלת במקדש קאי על כהן העובד וכן פי' המשניות להרמב"ם ז"ל במס' עירובין ובפ"ט משבת ה"ח וכן כתב הגליון הש"ס עיין שם ע"ז משני דהתם מותר מפני קילקול פייסות כו' רשב"ל בשם ר"ס כאן בנפרכת כו' רשב"ו יקים אומר כאן בלחה כאן ביבשה ריב"ח אמר כאן ביד כאן בכלי. ולזה משרש הגמ' דאתיא דרשב"ל כבר קפרא וכו' פי' דהירושלמי לא ס"ל כש"ס דילן דהוי משום שבות דהא שבות מותר במקדש כדאיתא לעיל. ואף דהירושלמי ס"ל דאף חתיכת יבלתו בכלי הוא רק משום שבות כדאיתא מפורש בירושלמי ופליג אש"ס דילן בזה כמבואר בהדיא וכיון דס"ל להירושלמי דמשוס שבות היה מותר במקדש והרכבתו והבאתו מחוץ לתחום הוא דאורייתא והאיך תנינן במתניתין דעירובין ואם בכלי כאן וכאן אסור הא במקדש התירו שבות ז"א דהא דהתירו שבות במקדש הוא דווקא גבי זבח ולא התירו שבות במקדש גבי זובח כדאמר ר"מ ור"י בפ"ז דבר דלי' קומי בר קפרא בסוף הסוגיא מפורש וכיון דהירושלמי מוקי המתניתין דעירובין דקאי על הכהן הזובח ע"כ בכלי אסור אף דהוי שבות דשבות דזובח אסור אף במקדש אבל שבות דזבח מותר במקדש אם כן קשה למ"ד דמוקי בלחה הא לא הוי אלא שבות ואין שבות דזבח במקדש ע"כ לא מוקי הירושלמי לא כשיטת הש"ס דילן דכאן בלחה כאן ביבשה דבלחה אסור משום שבות וביבשה אפילו שבות ליכא כשיטת הש"ס דילן ז"א כנ"ל אלא דאיסור לחה הוא מדאורייתא ולא משום גוזז ז"א דאי משום גוזז לא הוי ביד תולדה דגוזז כ"א בכלי כדפירש"י ז"ל אלא דבלחה הוי מלאכה דאורייתא משום חבורה לפיכך ע"כ דס"ל כבר קפרא אפילו אינו צריך לדם ולאפר. וריב"ח דמוקי כאן ביד כאן בכלי דהאיך מותר ביד כיון דמשום חבורה מאי נפ"מ בין יד לכלי]כדאיתא בש"ק ז"ל מפורש במס' עירובין פ"ן ע"כ קאמר דריב"ח ס"ל כר' יוחנן דבאינו צריך לדם ולאפר לא חייב משום חבורה. וע"ז פריך כיון דמסקינן דע"כ דכל האיסור הוא מדאורייתא

מדמוקמת לרשב"ל כבר קפרא כנ"ל קשה ע"ז הבאתו חוץ לתחום שבות ומשני דמסייעא להא דמר ר' יונתן קומי ר"ח רבה בשם ר"ש בר יוסי בר לקוניא. לוקין על ת"ש ד"ת וכו' וע"כ הוי תחומין גם כן מדאורייתא ופריך על ריב"ח דריב"ח מוקי כאן ביד כאן בכלי דהא דקתני אסור מיירי בכלי ופריך חתיכת יבלתו בכלי שבות דס"ל להירושלמי דאף חתיכת יבלתו בכלי נמי שבות הוא]וע"ז סמך הרמב"ם ז"ל ופסק דאף בכלי שבות כש"ס ירושלמי לנגד ש"ס דילן כדרכו כמה פעמים[והא דתנינן במתניתן דעירובין דאם בכלי כאן וכאן מותר אף דהוי שבות וס"ל להירושלמי דאין שבות במקדש ז"א דהתם הוי לגבי כהן העובד ושבות דזובח אסור במקדש אבל שבות דזבח מותר במקדש והמ"ד דמוקי בלחה הוא נמי מדאורייתא משום חבורה כנ"ל אבל לריב"ח דמוקי בכלי קשה כיון דאין שבות דזבח במקדש למה אסור בכלי הכא בפסחים גבי זבח בשלמא בעירובין שפיר אסור בכלי משום שבות דזובח משא"כ בפסחים דקאי לענין זבח דקתני הרכבתו והבאתו דקאי על הזבח וכן חתיכת יבלתו דנקט בכולהו בלשון תי"ו וא"ו דקאי על הקרבן הזבח וכיון דאף בכלי הוי שבות אם כן קשה הא אין שבות דזבח במוקדש והאיך מתרץ ריב"ח כאן ביד כאן בכלי וע"ז משני אר"א לא תני ריב"ח דקמשני הכי כאן ביד כאן בכלי אלא הרכבתו והבאתו גבי הרכבה והבאה תני בלשון תי"ו וא"ו הרכבתו והבאתו דקאי על הקרבן על הזבח הא חתיכת יבלתו לא קתני אלא חתיכת יבלת וקאי גם כן על הכהן הזובח כמו מתניתין דעירובין הנ"ל ושם נמי הא מסיים בסיפא דאם בכלי כאן וכאן אסור והכא מיירי בכלי. וע"ז פריך דלמה לן למימר דריב"ח דמשני כאן ביד כאן בכלי ע"כ לא תני במתניתין חתיכת יבלתו רק חתיכת יבלת משום דחתיכת יבלת בכלי שבות הא אם לא היה סברי דבכלי שבות אלא כש"ס הבבלי דבכלי הוי מלאכה דאורייתא שפיר הוי תני במתניתין חתיכת יבלתו על הזבח משום דהוי דאורייתא ז"א דלא כן אמר ר"א בשם ריב"ח מה פליגין בשנטלן הוא אבל אם נטל אחר מאוסין הן והדין זבח לא כאחר הוא וכיון דקאי על הזבח ומשום חבורה לא ס"ל דהא ס"ל כר"י דעד שצריך לדם ולאפר אלא משום כלי והוי משום גוזז והוי בכלי אב מלאכה מכל מקום דבזבח כאחר הוא וס"ל לריב"ח דבאחר לכו"ע הוי שבות ואם כן אפילו אי חתיכת יבלת בכלי לא היה שבות אלא מלאכה גמורה היינו ע"כ מוכרחין אליבא דריב"ח דלא תני חתיכת יבלתו אלא יבלת משום דזבח כאחר הוא והוי שבות אפילו גבי צפרנים ולמה לן לדייק מחמת חתיכת יבלתו בכלי שבות ולפיכך לא תני ריב"ח חתיכת יבלתו אלא יבלת אפילו אי חתיכת יבלת בכלי לא היה שבות נמי היינו מוכרחין אליבא דריב"ח דלא תני במתניתין חתיכת יבלתו אלא יבלת משום דהדין זבח כאחר הוא וע"ז משני ר' יוסי שאני הכא

דכתיב זבח וע"כ מסיק בזה הענין של ר' מנא אר"מ הזייה שבות ואלו שבות הזייה דוחין ואלו אין דוחין כפי' הפ"מ ז"ל אלא שזה בזבח וזה בזובח דאין שבות במקדש רק לגבי זובח משא"כ גבי זבח מילתא דר"ז אמר הוא זבח הוא זובח תני ר"י ב"פ דבר קפרא קומי ר"ז תמיהני האיך קיבל ר"א מר"י את התשובה שזה בזבח וזה בזובח פי' הא דפריך ר"ע הזייה תוכיח שהוא מצוה והיא משום שבות וא"ד את השבת אף אתה על תתמה על אלו אע"פ שהן מצוה והן משום שבות לא יידחו את השבת דהיה לו להשיב דמאי ראיה מהזייה להרכבה והבאה מחוץ לתחום וחתיכת יבלת דזה בזבח וזה בזובח א"ל ר"ז בר קפרא תמה ר"א לא תמה. כן נראה לפענ"ד פירושא דהאי סוגיא בע"ה יתברך:

פרק ז

הלכה ה

מודה ר"נ בחולה ובזקן עיי' דברינו בפנים ובמס' פסחים דף ע"ח ע"ב גרסינן חלים בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה אין שוחטין וזורקין עליו כו' אפילו תימא ר"נ גברי דחזי לאכילה בעינן מ"ת להא דתנו רבנן שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים יזרק הדם בטהרה ואל יאכל בשר בטומאה כמאן אמר רבי אליעזר במחלוקת שנויה ור"נ הוא פירש"י ז"ל ולא בעי ר"נ גברי דחזי לאכילה ומתניתא קמייתא מוקי ר"א כדברי הכל עכ"ל ז"ל ואילו בירושלמי משמע דבשחטו בטהרה ונטמאו הבעלים דיזרוק בטהרה ואל יאכל בשר בטומאה מוקי לה כר"נ ומכל מקום מסיק מודה ר"נ בחולה וזקן. משמע דלא סתרי אהדדי אלא נפ"מ בין טומאה לבין חולה וזקן דשאני חולה וזקן דגופו לא חזי מה שאין כן בטומאה דגופו חזי אך דהטומאה מעכבו. ודו"ק:

הלכה יג

כתיב לא תוציאו מו הבית מן הבשר חוצה א"ל אלא חוץ לבית חוץ לחבורה מניין תלמוד לומר לא תוציא חוצה אר"י מכאן שאם הוציא חוץ לחבורה שהוא מתחייב. משמע מר' יהודא דמחייב על יציאת חבורה לחוד דס"ל דמחייב מלקות על יציאת חבורה ע"ז מקשה ר"מ אמר קריא לא תוציא חוצה בתמי' פי' דאיתא בתוס' ז"ל במס' ב"מ דף קטו ע"ב ד"ה שנאמר גבי ריחיים ורכב וגבי חרצנים וזג וגבי מעשר מעשר דגנך תירושך ויצהרך דמנ"ל דחייב על כל חדא וחדא בין לר' יאשיה בין לר"י דילמא כיון דכתיב לאו אחד אתרווייהו לא מתחייב כשעשה שניהם אלא אחת כמו אבר מן החי וטריפה דאינו חייב אלא אחת ומתרצין כיוו שהאיסורין מפורשין קאי לאו על כל אחד ואחד דלא דמי לבשר בשדה טריפה דמשמע דליכא אלא חדא מילתא אע"ג דדרשינן מיניה תרי מילי כיון דכתיב

בלשון איסור אחד אין חייב אלא אחת והא דמצריך קרא באלמנה וגרושה לכה"ג היינו משום דבגוף אחד אין לחייב שתים בלא פסוק ולכך צריך יתור לחייב שתים באשה אחת וכן הק' בתוס' ז"ל לר' יאשיה מנ"ל דחייב על כאו"א בפ"ע גבי ריחיים ורכב לר' יאשיה ומתרצין כיון דכתיב ורכב בוא"ו הוי כמו דכתיב או רכב ובחרצנים וזג מדכתיב עד ונא ומבושל משום דכתיב ממנו הא לא"ה אינו חייב על כל אחד ואחד ולפ"ז הכא גבי ל"ת מן הבית מהב"ח הוי בלאו אחד על הבית ועל החבורה כיון דכתיב בלשון איסור אחד ואך דדרשינן מיניה תרי מילי אינו חייב אלא אחת כיון דהאיסור אינו מפורש אלא בא מן דרש היתור לשון וכן אין לנו ראיה לחלק דיהא חייב על כל או"א בפ"ע וע"כ פריך ר"מ שפיר על ההיא דר' יהודא דס"ל שאם הוציא חוץ לחבורה שהוא חייב מלקות. ע"כ פריך ר"מ אמאי חייב על יציאת חבורה בפ"ע האם כתיב לאו בפני עצמה לא תוציאו חוצה בתמיה הא הלאו דלא תוציאו נאמר לאו אחד על שתיהן והיינו דקפריך ר"מ על ההיא דר"י בלשון בתמיה אמר קרא לא תוציא חוצה בתמיה ר"ל לאו מיוחד לא תוציאו חוצה וכדי שלא תאמר דהקושיא רק למה חייב על יציאות חבורה בפ"ע ולא על יציאת בית בפ"ע ע"ז מסיק והאיך אנן אמרין אם חוץ לחבורה שהוא מתחייב לא כ"ש חוץ לבית ר"ל לפי דברי ר"י דס"ל דמחייב על יציאת חבורה בפ"ע אמרינן אנן הוספה על ר' יהודא דכ"ש דחייב על בית בפ"ע וקשה האם אמר הקרא לאו מיוחד על הוצאות החבורה בתמיה הא לא כתיב לאו מיוחד אלא לאו אחד על שתיהן וא"כ דילמא אינו חייב אלא בהוצאת שניהם כאחת וע"ז מוסיף ר' אימי למיבעיא הוציא מחבורה לחבורה ר"ל חבורה בבית זה וחבורה בבית זה]א"נ דגרסינן מפורש בשני בתים כגי' הק"ע ז"ל[חייב שתים משום לא תוציאו מן הבית ומשום ל"ת חוצה דילמא דמי לאבר מן החי וטריפה דאינו חייב אלא אחת ולכך איבעיא בב' זיתים דאפילו ב' זיתים דלא הוי כגוף אחד מ"מ מיבעיא לן אם חייב שתים או אלא אחת משום דנפקא לן מחד לאו וע"כ מוסיף ר' אימי למשאל על הא דר' יהודה דלפ"ז בעשה שתיהן בב"א צריך להיות חייב שתים בתמיה הא ליכא אלא חד לאו. א"נ דמיבעיא ליה לר' ירמיה הדין הזה כידוע שלשון בעי בירושלמי יש לו ב' משמעות או בלשון פירכא או בלשון איבעיא ודו"ק: